ПРАЛЕТАРЫ УСІХ КРАІН, ЗЛУЧАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

№ 23

4 сьнежня 1932 г.

г. Менск

Цана асобнага нумару 5 кап.

Орган арганізацыйнага камітэту саюзу савецкіх пісьменьнікаў і Галоўмастацтва БССР

Пісьменьнікі БССР пратэстуюць супроць фашыстоўскага суду над тав. Б. Тарашкевічам

Польскія фашысты ў саюзе з нацыянал-фашыстамі Заходняй Беларусі давялі да кульмінацыйнага пункту жахлівы разьюшаны наступ на нацыянальна-вызваленчы рух Заходняй Беларусі. Тысячы працоўных мас нявечацца экспліёатуюцца фашыстоўскімі катамі Пілсудзкага, лёкаямі капіталізму. Сотнямі турмаў—драпежных засьценкаў буржуазіі польскі фашызм думае стрымаць вялікія рэвалюцыйныя хвалі працоўных мас Заходняй Беларусі ў іх барацьбе пад кіраўніцтвам КПП і КПЗБ за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленьне.

Для гэтай мэты азьвярэлы фашызм ня грэбуе самымі агіднымі мэтадамі: забойства з-за вугла, сярэдневяковыя катаваньні, подкуп і правакацыя, фальшыўка і разгром рэвалюцыйных арганізацый, высылка тысяч ні ў чым непавінных жыхароў ЗУ і ЗБ, крывавая пацыфікацыя.

Але-ж гэта сьведчыць толькі аб бясьсільлі крывавых катаў, аб набліжэньні апошняга часу дыктатуры бізуна і віселіцы—атрыбутаў панскай цывілізацыі. Не запалохаць рабочую клясу і рэвалюцыйных сялян Заходняй Беларусі, не запалохаць гераічны авангард рабочае клясы—Камуністычную партыю ЗБ і ЗУ—баявыя атрады Камінтэрна—ні шалёным тэрорам, ні правакацыямі.

З вялізарнейшым абурэньнем спатыкаюць працоўныя масы Беларусі новую камэдыю суда над лепшым прадстаўніком працоўных мас ЗБ—тав. Браніславам. Тарашкевічам—былым старшынёй стотысячнай рабоча-сялянскай грамады. Пераапранутым у судзейскія мундзіры вешацелям і жандармам ня ўдасца схаваць клясавую сутнасьць гэтай камэдыі. Правасудзьдзе фашыстаў, разграміўшых стотысячную арганізацыю рабочых і сялян, здрадніцкі захапіўшых у міжнародным цягніку чалавека, якога не ўдалося ні зламаць катаваньнем, ні падкупіць дачасным выпускам з турмы,—добра вядома працоўным масам.

Мы, пісьменьнікі Савецкай Беларусі, падымаем свой голас абурэньня і пратэсту супроць камэдыі суда над Браніславам Тарашкевічам. Мы патрабуем яго вызваленьня. Мы заклікаем пісьменьнікаў усяго сьвету, ўсіх тых, каму дорага справа вызваленьня эксплёатуемых і прыгнечаных—далучыць разам з намі свой голас да пратэсту мільённых мас рабочых і сялян Беларусі ў абарону Тарашкевіча.

Няхай жыве сацыяльнае і нацыянальнае вызваленьне працоўных мас Заходняй Беларусі пад кіраўніцтвам КПЗБ!

Няхай жыве гераічная КПП і КПЗБ!

Прэч фашыстоўскі тэрор!

Волю вязьням капіталу. Волю змагару за вызваленьне—працоўных мас—Браніславу Тарашкевічу!

Я. Купала, Я. Колас, А. Александровіч, М. Аляхновіч, З. Аксельрод, С. Баранавых, М. Багун, П. Броўка, Хв. Бужан, Л. Бэндэ, П. Глебка, Ц. Даўгапольскі, А. Дудар, Х. Дунец, М. Зарэцкі, С. Знаёмы, В. Каваль, М. Клімковіч, А. Куляшоў, Р. Кобец, К. Крапіва, Т. Кляшторны, М. Лынькоў, С. Ліхадзіеўскі, А. Ліпнёвы, М. Лужанін, Б. Мікуліч, М. Модэль, Р. Мурашка, М. Ніканові, Ул. Стэльмах, Ю. Таўбін, М. Тэйф, І. Харык, Ул. Хадыка, М. Хведаровіч, М. Чарот, К. Чорны, С. Шушкевіч.

Пасьля пленуму аргкамітэту ССП СССР

Першы пашыраны пленум Аргкамітэту Саюзу Савецкіх Пісьменьнікаў СССР, які нядаўна адбыўся, вызначыў асноўныя задачы, якія зараз стаяць перад савецкай літаратурай. Тварам да савецкіх пісьменьнікаў, тварам да творчае работы, за масавасьць руху, супраць рэштак і рэцыдываў групоўшчыны, за кансалідацыю камуністаў, што працуюць у літаратуры, за мэтад сацыялістычнага рэалізму, за ідэёва-глыбокую, сур'ёзную, марксыцка-ленінскую літаратурную крытыку,—вось асноўныя вынікі, якія павінны быць зроблены з работы пленуму Аргкамітэту ССП СССР. Задачы вызначаны, чарга за мясцовымі арганізацыямі і іх дзелавой практычнай работай.

Ва ўмовах работы ССП БССР усе вышэй пералічаныя задачы зьяўляюцца ... Ва ўмовах БССР, краіны, што прышла да шырокага рэвалюцыйнага культурнага жыцьця ў сапраўдным сэнсе гэтага слова толькі дзякуючы Кастрычнікавай рэвалюцыі, пабудова літаратуры, нацыянальнай па форме і сацыялістычнай па сваёй сутнасьці, патрабуе ўвагі ўсёй партыйнай пралетарскай грамадзкасьці, патрабуе ў першую чаргу зьяднаньня вакол генэральнай лініі партыі ўсіх пісьменьнікаў, якія стаяць на пляцформе савецкай улады і імкнуцца актыўна ўдзельнічаць у сацыялістычным будаўніцтве. Гэткая зьяднанасьць мысьліма толькі пры дружнай вялікай практычнай рабоце, пры інтэнсыўнай дзейнасьці Аргкамітэту, пры бальшавіцкай барацьбе з рэшткамі групаўшчыны і з ўсялякімі выступленьнямі і настроямі, што ідуць у разрэз з нашай задачай стварэньня сацыялістычнай літаратуры.

Усё гэта патрабуе шырокага разгортваньня творчай дыскусіі; але ў гэтай справе мы да гэтага часу ня можам гаварыць пра значныя дасягненьні; мы яшчэ не дабіліся пастаноўкі сыстэматычнай работы з пісьменьнікам, абмеркаваньня новых твораў, арганізацыі грамадзкай кансультацыі пісьменьнікам, што працуюць над новымі творамі, арганізацыі перадачы творчага вопыту старых пісьменьнікаў маладым нашым кадрам.

Гэтай асноўнай справе, трэба сказаць проста, перашкаджае саматужніцтва і бясплянавасьць, якія зьяўляліся бічом усяго нашага руху. Да пэўнай ступені перашкаджае і той, ня меншай важнасьці, факт, што элемэнты групавой замкнутасьці яшчэ ёсьць і яшчэ даюць сябе адчуваць.

Пытаньні творчасьці, тэмпаў творчасьці і якасьці пісьменьніцкай работы павінны стаць у цэнтры ўвагі ССП. Ні на адну хвіліну мы не павінны забываць пра тое, што, напрыклад, да гэтага часу беларуская літаратура яшчэ не дала значных твораў з фабрычна-заводзкага жыцьця, што ў нашай літаратуры не заваяваў сабе трывалага месца ўдарнік будоўлі, гэрой пяцігодкі. Мы павінны прыкаваць увагу пісьменьнікаў да гэтай тэматыкі, вызначыць шляхі яе адлюстраваньня, правесьці неабходныя арганізацыйныя мерапрыемствы (паездкі на заводы і новапабудовы і г. д.), больш працаваць над выяўленьнем пісьменьнікаў з асяродзьдзя рабочых-ударнікаў. Тут у прыклад прыводзіцца фабрычная тэматыка, але з тым-жа посьпехам можна было-б гаварыць пра абаронную тэматыку, менш—пра калгасную, хоць і ў гэтай апошняй галіне мы так сама ня можам налічыць вялікай колькасьці буйных твораў.

Тварам да творчасьці—гэта аснова асноў. Толькі пры правільнай пастаноўцы гэтай работы магчыма канчаткова ліквідаваць элемэнты бяспрынцыпнай групаўшчыны, элемэнты чванства і зазнайства, слабасьці крытыкі і самакрытыкі. Лёзунг «тварам да творчасьці» ўжо сам па сабе ставіць пытаньне пра глыбокую вучобу, самаправерку, сур'ёзную работу над сваім мэтадам, наватарства, работу над плённай творчай крыніцай—тэорыяй Маркса - Энгельса - Леніна-Сталіна.

З гэтым шчыльна ўвязана работа па палепшаньню матарыяльна-бытавых умоў савецкіх пісьменьнікаў. Некаторыя посьпехі ў гэтай галіне дасягнуты, але яны яшчэ не даюць поваду супакоіцца на лаўрах; мы яшчэ не стварылі адпаведных бытавых умоў для нармальнай творчасьці пісьменьніка. Пытаньні кватэры, забесьпячэньня, сталоўкі, забясьпечаньня кнігай і г. д. не павінна сыходзіць з абвесткі дню Аргкамітэту. Гэта частка ўсёй работы і грэбаваць гэтымі «дробязямі» — азначае не разумець усёй важнасьці барацьбы партыі за заўсёднае палепшаньне матарыяльна-бытавых умоў працоўных. Пытаньне забесьпячэньня, якое ўваходзіць у работу культбытавой сэкцыі Аргкамітэту, павінна заняць у нашай рабоце **мейсца цэху нашай літаратурнай** вытворчасьці.

У галіне падвышэньня работы камфракцыі Аргкамітэту нам трэба зрабіць шмат. Пастанова ЦК УсеКП(б) ад 23-га красавіка дыктуе ўмацаваньне работы камфракцыі, падвышэньне ролі і абавязкаў камуністаў-пісьменьнікаў, падвышэньне іх адказнасьці за ўвесь літаратурны рух. Трэба актывізаваць камфракцыю Аргкамітэту, сканцэнтраваць яе работу на вузлавых пытаньнях, ачысьціцца ад сумятні і групавога накіпу; камфракцыя абавязана разгарнуць масавую паліт-выхаваўчую работу сярод пісьменьнікаў, зьвязваючы праз яе савецкага пісьменьніка з рэвалюцыйнай практыкай рабочай клясы, памятаючы, што гэтая работа ёсьць наймацнейшая зброя барацьбы з элемэнтамі буржуазнай багемы, упадніцтва, антыграмадзкасьці.

Мы павінны вызначыць канкрэтныя задачы ў галіне літаратурнай крытыкі. Наша асноўная загана у тым, што з маладымі кадрамі крытыкаў не вядзецца, амаль што, ніякай работы, няма ўзаемнай увязкі паміж работай Інстытуту Літаратуры і Мастацтва БАН і Аргкамітэтам, няма практычнай сыстэматычнай сувязі нашых літаратурных выданьняў з гэтым інстытутам і наогул з кадрамі крытыкаў. Мы не павінны забываць, што да сёнешняга дню яшчэ няма ў нас марксыцка-ленінскага падручніка, па беларускай літаратуры, няма яшчэ здавальняючай праграмы па літаратуры, яшчэ не праведзена работа па крытыцы нашых крытыкаў, яшчэ ня створаны нармальныя ўзаемаадносіны паміж пісьменьнікам і крытыкам, вельмі часта першы лічыць апошняга адміністратарам і паспартыстам ад літаратуры, а не сябрам сваім і бліжэйшым суудзельнікам агульнай справы.

Слабасьць работы нашай крытыкі прыводзіць да шэрагу сур'ёзьнейшых зрываў, прарываў і магчымасьці выразна варожых выступленьняў, што маюць месца за апошні час. У мінулым нумары нашай газэты мы падалі прыклад выступленьня Сідарэнкі на старонках часопісі «Беларусь Калгасная» з выразнай апалёгэтыкай нацдэмакратызму, з адкрытай тэндэнцыяй скампрамэтаваць лінію камуністаў у маркса-ленінскім тлумачэньні пытаньня літаратурнай спадчыны і ў ацэнцы ўсяго нерэвалюцыйнага, што мела месца ў творчасьці Янкі Купалы.

А выразна-шавіністычнае выступленьне Сымона Баранавых памылкова надрукаванае ў газэце «ЛіМ» са сваім «творам» «Матчын Сын»? У гэтым нізкім па якасьці алегарычным творы, Баранавых імкнецца стварыць малюнак нацыянальнай ідыліі, сналваць «залатую нітку» адзінай Беларусі—гэта значыць, паўтарыць у новых умовах нацдэмакратычныя «ідэйкі», сваім лязом накіраваныя **супроць** сацбудаўніцтва. Гэтыя выступленьні, дапушчэньне шэрагу памылак нацапартуністычнага парадку ў іншых выступленьнях (у прыватнасьці ў артыкуле тав. Кучара пра творчасьць Янкі Купалы, надрукаваным у «ЛіМ-е»),—усё гэта гаворыць пра тое, што мы недастаткова загастраем клясавую пільнасьць, што напор клясавага ворага не заўсёды і не своечасова атрымлівае адпор. А гэта-ж ёсьць першачарговая задача нашай крытыкі, наша крытыка ў вялікай ступені адказвае за чыстату клясавай лініі на фронце савецкай літаратуры.

Мы павінны прад'явіць да крытыкі сур'ёзныя патрабаваньні. Разам з гэтым трэба як мага больш дапамагчы зьяднаць фронт крытыкі, больш насыціць гэты вучастак камуністычнымі сіламі, зжыць элемэнты зьнявагі, акружыць увагай найбольш выяўленыя і здольныя сілы ў гэтай галіне, не перагружаць крытыкаў арганізацыйнай работай у той ступені, у якой гэта перашкаджае іх непасрэдным задачам.

Мы павінны разгарнуць барацьбу за лёзунг творчасьці—за сацыялістычны рэалізм. Гэты лёзунг нам дадзены ўсім ходам разгортваньня сацыялістычнага будаўніцтва, ён вынікае з натуральнага патрабаваньня партыі і ўсёй рабочай клясы—праўдзівага адлюстраваньня ў літаратуры практыкі і імкненьняў пралетарыяту, што будуе сацыялізм. Гэта не азначае, што мы ў дэкрэтным парадку ліквідуем рамантычны мэтад, элемэнты гэроікі і фантастыкі і г. д. Гэта толькі азначае, што мы вызначаем свой генэральны шлях, за які мы змагаемся. У гэтай барацьбе за сацыялістычны рэалізм, мы ня будзем грэбаваць рэвалюцыйным рамантызмам, гэроікай, праз якое пераламляецца імкненьне пісьменьніка паказаць сацыялістычную будоўлю, яе найшырокі ахоп, яе вялікае значэньне і г. д. Але мы тут павінны ад слоў перайсьці да справы—неабходна канкрэтна распрацаваць нашы задачы ў галіне творчага мэтаду.

А калі падыйсьці да гэтага складанага пытаньня з пункту гледжаньня нашай практыкі літаратуры БССР, дык на першы погляд кідаецца ў вочы неабходнасьць перамаганьня вузка-эмпірычнага натуралізму, з аднаго боку, і, з другога боку—перамаганьня містычна-патрыархальнага, пэйзанскі-ідылічнага рамантызму; гэта тыя элемэнты, якія перашкаджаюць разгортваньню барацьбы за сацыялістычны рэалізм.

Разам з гэтым мы можам гаварыць пра некаторыя элемэнты сацыялістычнага рэалізма, пра набліжэньне да яго ў шэрагу выдатнейшых твораў апошняга пэрыоду. Усе гэтыя пытаньні зьвязаны з мэтадам, патрабуюць сваёй дэталёвай распрацоўкі.

Мы стаім на парозе другой пяцігодкі, якая ставіць перад савецкай літаратурай задачу—дапамагчы ў справе ліквідацыі рэштак капіталізму ў эканоміцы і сьвядомасьці людзей, у справе стварэньня бясклясавага грамадзтва. Мы павінны думаць над тым, ці гатовы **мы да выкананьня** гэтай важнейшай гістарычнай задачы. Трэба шырэй разгарнуць работу, больш сувязі з прадпрыемствам, з саўгасам, калгасам, з Чырвонай арміяй! Больш работы з рабочым-ударнікам; палепшыць кіраўніцтва літгурткамі, наладзіць кіраўніцтва пэрыфэрыяй.

У барацьбе за Магнітабуды літаратуры мы павінны зьяднаць усе сілы савецкіх пісьменьнікаў, зьліквідаваўшы элемэнты пралетчванства і ўсялякія лібэральна-апартуністычныя адносіны да клясава-варожых вылазак. Савецкая пляцформа зьяўляецца абавязковай для кожнага пісьменьніка—члена ССП. На гэтай пляцформе мы павінны цэмантаваць кадры, цэмантаваць інтэрнацыянальнае адзінства ўсіх нацыянальных атрадаў савецкіх пісьменьнікаў.

Трэба накіраваць зьнішчальны агонь супраць вялікадзяржаўнага шавінізму! У нас кажуць пра тое, што гэты від шавінізму ня выяўлены, што яго нібы няма. Але нездарма тав. **Сталін** на XVI партзьезьдзе назваў ухіл да нацыяналізму паўзучым ухілам. Вялікадзяржаўны шавінізм робіць сваю справу няпрыкметна, з падцішка, бяз вонкавага шуму, баючыся, што ён выкрые сам сябе. Трэба ўзмацніць увагу да барацьбы з ім. Шэраг фактаў на фронце беларускай літаратуры сьведчыць аб узмацненьні актыўнасьці вялікадзяржаўніцтва. Досыць прывесьці хаця-б факт паслабленьня работы клюбаў па арганізацыі вечароў беларускай літаратуры, адсутнасьці ў шэрагу бібліятэк, асабліва бібліятэк прафсаюзных клюбаў, патрэбнай увагі да беларускай кнігі, вялікія залежы беларускіх кніг на базах і ў нізавой каапэрацыі і г. д.—досыць удумацца ў гэтыя зьявы, каб прысьці да выніку аб узмацненьні элемэнтаў замаскаванага, вонкава-пасыўнага вялікадзяржаўнага шавінізму ў шэрагу зьвеньняў нашага апарату і грамадзкіх арганізацый.

Разам з гэтым трэба ўскрыць факты беларускага, яўрэйскага, польскага і іншых шавінізмаў, змагаючыся ў галіне літаратуры супроць нацабмежаванасьці і замкнутасьці, за абмен вопытам паміж літаратурамі народаў СССР, за ўзмацненьне перакладной работы і г. д. Ва ўмовах БССР мы абавязаны, разам з гэтым, узмацніць пераклад літаратуры нацменшасьцяй (яўрэйскай, польскай і інш.) на беларускую мову і беларускай літаратуры—на мову нацменшасьцяй.

Мы ў гэтым нумары газэты аддаем вялікае месца юбілею народнага паэта БССР Якуба Коласа.

Пралетарская грамадзкасьць адзначае заслугі Якуба Коласа перад краінай Саветаў. Гэта зьяўляецца яшчэ адным доказам таго, як краіна Саветаў дапамагае пісьменьнікам старога пакаленьня ўключыцца ў барацьбу за сацыялізм і перамагаць памылкі свайго пройдзенага шляху. Гэта павінна паслужыць момантам далейшага ўмацаваньня нашых пісьменьнікаў на пляцформе савецкай улады і іх актыўнай барацьбы супраць усялякіх варожых пралетарыяту рэштак, вылазак і ідэй, натхняючы іх на барацьбу за сацыялістычную літаратуру, за высокую ідэёва-майстэрскую якасьць!

ЯКУБУ КОЛАСУ—ШЧЫРАЕ ПРЫВІТАНЬНЕ

Жадаю сьвяткаваць пяцідзесяцігодзьдзе творчасьці

Сьледам за юбілеем аднаго са сваіх народных паэтаў БССР сьвяткуе юбілей другога з іх. За юбілеем Я. Купалы — юбілей Я. Коласа.

Абодвы гэтыя юбілеі — сьвята ўсёй савецкай беларускай літаратуры, значыцца ўсёй пісьменьніцкай, навуковай пралетарскай грамадзкасьці БССР.

Якуб Колас прайшоў вялікі творчы шлях. Ён уступіў на яго тады, калі працоўныя масы Беларусі схіляліся пад цяжарам каленізатарска-русіфікатарскага прасу самаўладзтва.

Яго юбілей сьвяткуецца Савецкай рэспублікай, сацыялістычныя фабрыкі, калгасныя палі і навуковыя лабараторыі, якія выяўляюцца і вынікам і аплотам Кастрычніка, што прынёс волю прыгнечаным масам Беларусі.

Нябошчык Пакроўскі гаварыў, што ў юбілеях ёсьць нешта сумнае—яны падводзяць вынікі і напамінаюць пра канец.

Юбілей Коласа не належыць да ліку гэтакіх сумных сьвяткаваньняў. Паэт яшчэ ў росквіце творчых сіл, перад ім шырокія пэрспэктывы далейшага майстэрства.

Майстру мастацкага слова, народнаму мастаку Савецкае Беларусі ў дзень пяцідзесяцігодзьдзя жыцьця жадаю сьвяткаваць пяцідзесяцігодзьдзе творчасьці.

Веру, што за гады, якія застаюцца да гэтага будучага юбілею, Колас дасьць яшчэ мастацкія палотны сацыялістычнага рэалізму, што ён адлюструе на іх сапраўдную «Новую зямлю» сацыялістычнага жыцьця, што пяро пісьменьніка, будзе пяром байца за сацыялізм.

Акадэмік С. Я. Вальфсон.

Вітаем Якуба Коласа

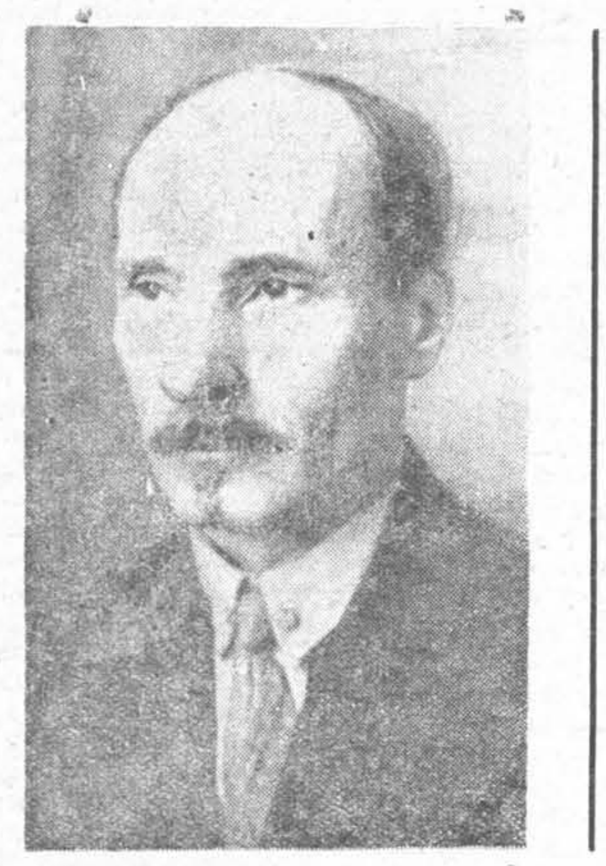
Арганізацыйны Камітэт Саюзу Савецкіх Пісьменьнікаў БССР ад імя ўсёй літаратурнай грамадзкасьці БССР перадае вам гарачае прывітаньне.

З вашага пяцідзесяцігадовага жыцьцёвага шляху дваццаць сем год прыпадае на літаратурна-мастацкую творчую дзейнасьць. У гады, калі «Нікалай II і апошні» на палітых крывёю змагароў першай рэвалюцыі, нівах і гарадзкім брук[у] ... дзікае ігрышча, вы моцна гукалі «Хлопцы, стрэльбы бяры». Сваею творчасьцю Вы клікалі сялянскія масы на барацьбу з самаўладзтвам, з памешчыкам.

Нацыяналістычныя настроі, якія вы явіліся ў паасобных вашых творах, на паасобных этапах вашай літаратурнай чыннасьці, ідэёвыя хістаньні пераmагаюцца Вамі ў Вашай сучаснай літаратурнай чыннасьці.

Цяпер, калі рабочыя і сяляне, якія пад кіраўніцтвам бальшавіцкай партыі прагналі памешчыкаў і капіталістаў, на шырокіх прасторах Беларусі будуюць сацыялістычныя фабрыкі і заводы; калі ліквідуецца апошняя кляса эксплёататараў-кулацтва, калі перамагаюцца традыцыі, прывычкі, інстынкты ўласьніцтва, так майстэрскі вамі паказаныя ў «Новая Зямля»—літаратурная грамадзкасьць спадзяецца, што Вы сваёй творчасьцю будзеце ў першых шэрагах змагароў за зьнішчэньне ўласьніцкіх традыцый, за бясклясавае сацыялістычнае грамадзтва.

Аргкамітэт ССП БССР.

ЯКУБУ КОЛАСУ

Ад усяго сэрца горача вітаю цябе, дарагі Якуб Колас, народны паэт рэспублікі, з пяцідзесяцігодзьдзем твайго жыцьця!

У часы царызму ты сваім мастацкім словам быў адным з першых змагароў супраць памешчыцкай эксплёатацыі сялянства, супраць манархічнага царскага гнёту, ты быў адным з першых змагароў за лепшае вольнае жыцьцё вузкапалосьнікаў-сялян.

Калі цяпер зірнуць назад на пяцьдзесят год пройдзенага шляху, на няспынную хаду клясавага змаганьня, дык можна пабачыць, што ў гэтыя пяцьдзесят год мінулага пралетарыят гартаваў у сваіх кузьнях тысячагодзьдзі будучыні.

Цяпер старое жыцьцё бадай галкам сьцёрта з абшараў БССР. Нябывалае па сваім абхопе сацбудаўніцтва надало ёй новы, яркі, энэргічны твар.

Радуйся гэтаму, дарагі Якуб Колас, бо табе пяцьдзесят год і ты добра памятуеш стары пакутны твар Беларусі.

А там... у Заходняй Беларусі... там пралетарыят і сялянства, [illegible] беднота, мільёны, як адзін чал[авек] [illegible] супраць агіднага фашызму [illegible] да [illegible] лохаюць турмы, катоў [illegible] ны, іх ня пужаюць [illegible] суды, катарга.

Вораг працоўных адчувае сваю хуткую немінучую пагібель. Вораг узьвеўся ў апошні раз.

Мы ўсе ўпэўнены, дарагі Якуб Колас, што і ты ў недалёкім часе яшчэ будзеш сьпяваць песьні сацыялістычнаму будаўніцтву Заходняй Беларусі.

Жадаю табе, дарагі Якуб Колас, яшчэ шмат год творчай літаратурнай працы.

Няхай **жыве ленінска-сталінская** мунстычная партыя, якая дала магчымасьць усім раней прыгнечаным народам тварыць сваю культуру, нацыянальную формай і пралетарскую зьместам!

Няхай жыве народны паэт рэспублікі Якуб Колас.

З. Бядуля.

ЯКУБ КОЛАС

Заходняй Беларусі

Граніц няма шаленству катаў —
— Душы! даві!
— Крыі! крыві!
Вось голас панскіх дэмакратаў.
Лютуе кат. Растуць магілы,
А на магілах — бур'яны...
Краіны верныя сыны!
Клюе вас «ожэл» белакрылы.
Праціты жудасьцю астрогі,
Абліты кроўю іх муры...
Хвала вам, змагары —
Не зарастуць вашы дарогі!
Вас судзіць суд прадажнай зграі,
Дзе панскі зброд,
Успа... [illegible] ...укаса «У...» не кінуўшы за плот,
На «Крэсах» «цуды» вытварае.
А на тых «Крэсах» стогн пакуты,
Гібее, чэзьне там народ —
Нацыянал-фашысцкі бот
Ступае помсьліва і люта...
О, Беларусь у польскіх межах!
Цябе расьпялі на крыжы,
І смокчуць мозаг твой вужы,
І дзеліць кат твае адзежы.
Але ўсяму ёсьць свая мера:
Надыдзе няўнікнёны час,
І будзе суд загнаных мас —
Адплату ён нясе вам, зьверы!

16-XI-1932

НЯ ЗЛОМІЦЕ!

Мы, беларускія савецкія драматургі і кампазытары, з вялікім абурэньнем пратэстуем супроць суда над лепшым барацьбітом працоўных мас Заходняй Беларусі тав. Тарашкевічам супроць таго суда, які зараз пачынае ўтвараць над ім беларуска-польскі фашызм. Мы заяўляем, што як-бы беларуска - польскі фашызм ня зьнішчаў лепшых рэвалюцыянэраў - барацьбітоў, як-бы ён не заганяў у голад, у галечу працоўных Заходняй Беларусі, як-бы ён ня вешаў і не катаваў—нішто яго ня абароніць ад таго суда, які будзе тварыць над ім пралетарыят усяго сьвету.

Мы тут, у нас, у Савецкай Беларусі расьцем, мацнеем, будуем, творым, жывем, яскрава і цікава. Мы—усе працоўныя Савецкае Беларусі, пад кіраўніцтвам камуністычнае партыі, змагаемся за лепшае жыцьцё, за лепшую будучыню, за пралетарскую дыктатуру і сацыялістычнае будаўніцтва. І чым больш мы расьцем, тым больш беларуска-польскі фашызм шалее. Зьнішчэньне школ Заходняй Беларусі, разгром беларускай Грамады, шыбеніцы, катаваньні, зьдзекі, турмы—нішто гэта не дапаможа беларуска-польскаму фашызму. Ня ўдасцца яму зламаць волю працоўных мас, ня ўдасцца яму зьнішчыць ядынаньне пралетарыяў усяго сьвету.

Мы з вялікім абурэньнем кідаем у крывавы твар беларуска-польскага фашызму свой пратэст і заяўляем: ня зломіце!—барацьба толькі пачынаецца барацьба гэта вялікаю хваляй абураных працоўных мас зьнясе беларуска-польскі фашызм пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі Польшчы і КПЗБ. Мы з свайго боку абяцаем яшчэ больш працаваць з такім разьлікам, каб усе нашы творы былі моцнай зброяй пралетарыяту ў клясавай барацьбе, каб усе нашы творы мабілізавалі працоўных на барацьбу супраць беларуска-польскага фашызму, каб нашы творы ганьбілі ўсю правакацыйную працу беларускіх і польскіх фашыстаў і каб нашы творы мабілізоўвалі працоўных на вялікую пабудову сацыялізму ў нашай краіне, краіне, якая завецца БССР.

Пратэстуем і заяўляем—ня зломіце!

Абяцаем нашай камуністычнай партыі як мага больш працаваць, каб даць як мага больш карысьці нашай савецкай краіне і гэтым самым, як мага больш карысьці прыгнечаным працоўным масам Заходняй Беларусі і Польшчы.

Кобец, Ільінскі, Мікуліч, Гурскі, Равенскі, Стэльмах, Тэйф, Галаўчынер, Харык, Аладаў, Іваноў, Даўгапольскі, Рамановіч, Багінскі

У аргкамітэце

⊙ На апошнім пасяджаньні Аргкамітэту ССП БССР быў разгледжаны плян работы Аргкамітэту на бліжэйшыя тры месяцы. Плянам прадугледжваецца шырокае разгортваньне масавай і творчай работы сярод пісьменьнікаў.

⊙ Аргкамітэтам абрана камісія для правядзеньня ўрачыстага агульнагарадзкога вечара, прысьвечанага дзесяцігодзьдзю СССР, якое адбудзецца ў студзені м-цы 1933 г. На вечар будуць запрошаны пісьменьнікі братніх рэспублік. У арганізацыі вечару прымае ўдзел Беларуская Акадэмія Навук.

⊙ У мэтах разгортваньня творчай актывізацыі ўдарнікаў, закліканых у літаратуру, Аргкамітэт абвяшчае літаратурнае спаборніцтва на напісаньне лепшага мастацкага твору.

Тэматыка і жанр твору не абмяжованы. Апошні тэрмін прысылкі твораў—першага мая 1933 году.

Для прэміяваньня лепшых твораў вызначаны наступныя прэміі: 1-ая—1000 руб., дзьве другія—па 500 руб., тры—па 300 рублёў.

Абрана журы спаборніцтва ў складзе Кузьмы Чорнага, Бацюшкова, Слуцкага і Клімковіча.

⊙ Аргкамітэт вызваліў ад абавязкаў Аргсакратара тав. І. Барашку. Новым аргсакратаром абраны тов. **Сяргей Знаёмы.**

У Магілеве працуюць слаба

У Магілёве створана Аргбюро ССП, але яно дасюль як сьлед не працавала. Пасяджаньні адбываліся рэдка. На прадпрыемствах (шоўкавая і швэйная фабрыкі, скурзавод імя Сталіна) з-за адсутнасьці кіраўнікоў і праграм таксама не працавалі.

У апошні час, дзякуючы пэўнай дапамозе з боку Аргкамітэту, у рабоце Аргбюро намеціўся пералом. Аргбюро вылучыла таварышоў для наладжваньня літаратурнай работы ў гуртках па прадпрыемствах, прыняты захады да прыцягненьня да гурткавой работы мясцовага настаўніцтва.

Пры рэдакцыі газэты «Камунар Магілеўшчыны» створана студыя для пісьменьнікаў, ужо больш-менш выяўленых з мэтай падвышэньня іхняга тэарытычна-творчага ўзроўню, наладжаны выпуск літаратурных старонак.

Дрэннаму разгортваньню работы ў пэўнай ступені перашкаджае адсутнасьць праграм. Аргкамітэту трэба паклапаціцца аб хутчэйшай апрацоўцы і рассылцы праграм па пэрыфэрыі БССР.

Да недахопаў работы магілеўскага Аргбюро трэба аднесьці і слабую сувязь з Аргкамітэтам.

Я. Кохан.

Новыя часопісі

⊙ Вышла з друку часопісь «Мастацтва і рэвалюцыя» № 2. Зьмест часопісі наступны: М. Модэль і В. Вольскі—«За работу па новаму», Гурчанка—«Кінофікацыя БССР», Л. Прагін—«Працаўнікам мастацтва трэба падцягнуцца», М. Пакроўскі—«На пераломе», В. Вольскі—«На шляхох беларускай опэры», С. Куніцкі—«П'еса «Папор» А. Александровіча ў БДТ2», В. Васылько—«Украінскі ЧДТ», Лаўроў—«Да пабудовы Белдзяржтэатру ў г. Менску», старонка скульптуры, некралёг, хроніка.

У першых лічбах сьнежня выходзіць з друку № 3-4 гэтай часопісі.

⊙ Гэтымі днямі выходзіць № 3 часопісі «Напагатове».

У нумары зьмешчаны наступны матар'ял: перадавы артыкул—«Пятнаццаць гістарычных год», Пятрусь Броўка—«Праз горы і стэп», Васіль Каваль—«Дзень палымнее», А. М. Кропачоў—«Пясок гарыць», Сьцяпан Ліхадзіеўскі—«Танец голаду», Л. Шапіра—«Кatучыя дні», Васіль Макееў—«Вугальны аўрал», Ільля Гурскі—«На крэсах усходніх», Л. Бэндэ—«Беларуская літаратура да XV гадавіны Кастрычніка», бібліяграфія, кансультацыя, хроніка.

⊙ Вышаў з друку № 22 часопісі «Чырвоная Беларусь».

У нумары: Перадавы артыкул «За павышэньне ўраджайнасьці сацыялістычных палёў», М. Зарэчны—«Белы камень» (апавяданьне), Ушакоў—«Дзьвіна» (нарыс), В. Сташэўскі—«Пошукі сапрапэлю» (нарыс), Шамшур—«Аб радасным» (пра ТРАМ), М. Хведаровіч і П. Глебка—«Камуна—верны шлях» (нарыс), А. Дудар—«Пціч» (вершы).

Нумар багата ілюстраваны.

Паважаны тав. ЯКУБ КОЛАС

Гарачае таварыскае прывітаньне ў дзень вашага пяцідзесяцігодзьдзя.

Вы шчасьлівы тым, што жывеце ў наш вялікі час рэвалюцыйнае барацьбы, росквіту творчасьці і пралетарскага штурму вышынь сацыялізму.

Вы шчасьлівы тым, што Беларусь, былая калёнія расійскай імпэрыі, былая «Палеская глуш»—якую вы, як глыбокі мастак-пісьменьнік, далі ў сваіх творах,— выйшла на «Прасторы жыцьця»—на шырокія прасторы, па якіх нас вядзе камуністычная партыя.

Былая сумная бярозавая беларуская рамантыка, пакрытая плесеньню Палесься тумаоў,—разьвеяна навальніцаю Кастрычніка і ўжо горда гудзіць Сталінстанамі сацыялізму.

Мы ўпэўнены, што вы, перамагаючы нацыяналістычныя напластаваньні былых гадоў, будзеце ісьці цьвёрдым крокам па шляху сацыялістычных перамог у перадавых калёнах змагароў за бясклясавае грамадзтва.

Міхась Чарот, К. Крапіва, Ізі Харык, Я. Ліманоўскі, Андр. Александровіч, Л. Бэндэ, Р. Кобец, Міхась Лынькоў, Я. Скрыган.

Паважаны ЯКУБ КОЛАС!

Польская сэкцыя Саюзу Савецкіх Пісьменьнікаў БССР вітае Вас у дзень Вашага 50-цігадовага юбілею. Вашы мары пра волю беларускага народу былі здабыты, дзякуючы дыктатуры пралетарыяту. Савецкая Беларусь пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі будуе новае сацыялістычнае жыцьцё. Мы ўпэўнены, што ваша творчасьць будзе клікаць на змаганьне за канчатковую перамогу, за пабудову бясклясавага грамадзтва.

Жадаем вам доўгіх плённых год працы на літаратурнай і грамадзкай ніве.

Польская сэкцыя ССП БССР.

АД РЭДАКЦЫІ:

Матэрыялы, прысьвечаныя юбілею Якуба Коласа, што не ўвайшлі ў гэты нумар газэты, будуць зьмешчаны ў наступным.

Яўрэйскія пісьменьнікі ля мікрафону

Яўрэйская радыё-газэта «Ленінскі шлях» за апошні час аддае шмат увагі мастацкай літаратуры. Рэдакцыя запрасіла на сталую работу пісьменьнікаў Юдэльсона, Ліўшыца і Кагана, што дало магчымасьць рэдакцыі перабудаваць усю работу і ўзбагаціць літаратурна-мастацкую перадачу.

Нядаўна былі наладжаны ля мікрафону літаратурныя вечары з удзелам яўрэйскіх савецкіх пісьменьнікаў Менску. 5-га лістапада быў наладжаны вялікі літаратурны вечар, прысьвечаны XV годзьдзю Кастрычніка. З дакладам пра дасягненьні яўрэйскай савецкай літаратуры выступіў тав. Дунец. Пасьля чыталі свае творы паэты і пісьменьнікі Аксельрод, Кульбак, Юдэльсон, Мальцінскі, Гарцман, Ліўшыц, Кацовіч, Каган і Шведзік.

15-га лістапада быў наладжаны вечар беларускіх паэтаў на яўрэйскай мове. Яўрэйскія паэты і пісьменьнікі чыталі творы Купалы, Чарота, Александровіча, Броўкі, Хведаровіча, Хадыкі, Салагуба, Таўбіна, Куляшова і інш.

Таксама была наладжана сэрыя літаратурна-творчых вечароў, прысьвечаных асобным пісьменьнікам. Першы вечар гэтай сэрыі, — творчы вечар паэта Харыка. наладжаны радыё-газэтай і бюро яўсэкцыі пры аргкамітэце прайшоў з вялізарным посьпехам. Выступалі з дакладам пра творчасьць Харыка тав. Бранштэйн, паэт Харык са сваімі новымі вершамі, пісьменьнік Аксельрод, Кацовіч, Юдэльсон, Вайнгауз, Тэйф, Гарцман, Батвінік і Фінкель з кароткімі прамовамі пра творчасьць паэта.

У вялікай студыі радыё-цэнтру, адкуль вечар трансляваўся, прысутнічалі пісьменьнікі, артысты, журналісты, ударнікі літаратуры і рабочыя.

Вечар прайшоў з вялікім уздымам і сьведчыў пра вялікія магчымасьці выкарыстаньня радыё.

Наступны творчы вечар ля мікрафону будзе прысьвечаны творчасьці рабочых ударнікаў і будзе трансълявацца з аднаго з цэнтральных клюбаў Менску.

А—с.

Пра адну памылку

У артыкуле «Творчая перабудова БДТ-1» («Зьвязда» № 257 ад 18-га лістапада г.г.) Л. М. Літвінаў піша:

«У адным з перадавых артыкулаў газэты «Літаратура і Мастацтва» была выказана глыбока няправільная, шкодная думка аб тым, што ў цяперашні час нашы тэатры павінны ў галіне рэпэртуару арыентавацца на лепшыя творы савецкай драматургіі брацкіх рэспублік і клясыку ў першую чаргу і толькі, відавочна, у другую — на арыгінальныя творы беларускай драматургіі» (апошні радок падаем паводле папраўкі ў «Зьвяздзе» ад 19-га лістапада).

У перадавым артыкуле «За бальшавіцкую перабудову работы на тэатральным фронце» (ЛіМ № 16) надрукавана:

«Працягваючы далейшае ўпартае змаганьне за стварэньне высокаякаснай арыгінальнай драматургіі, уключаючы яе ў рэпэртуар тэатраў у першую чаргу, неабходна больш шырока скарыстоўваць лепшыя ўзоры саюзнай драматургіі і больш сьмела і рашуча стаць на шлях крытычнага скарыстаньня культурнай спадчыны» і г. д.

Непаразуменьне магло атрымацца, відаць, дзякуючы тэхнічнай памылцы (выпала коска пасьля выразу «у першую чаргу») але улічваючы гэта, рэдакцыя «ЛіМ» у № 18 выправіла гэты абзац наступным чынам:

«Працягваючы далейшае ўпартае змаганьне за стварэньне ў першую чаргу высокаякаснай арыгінальнай драматургіі, адначасова неабходна больш шырока скарыстоўваць сапраўды лепшыя ўзоры саюзнай драматургіі» і г. д.

Рэдакцыя газэты «ЛіМ».

ПЯЦІДЗЕСЯЦІГАДОВЫ ЮБІЛЕЙ НАРОДНАГА ПАЭТА БССР ЯКУБА КОЛАСА

Якуб Колас

З ПОВАДУ МАЙГО ЮБІЛЕЮ

У жніўні месяцы 1906 году ў горадзе Менску па Падгорнай вуліцы—цяпер вуліца Карла Маркса—у доме № 56, калі ня хлусіць мая памяць, адбываўся патайны сход прадстаўнікоў розных рэвалюцыйных арганізацый. Між іншым, на сходзе абмяркоўвалася пытаньне аб тым, якія спосабы трэба прызнаць найболей мэтазгоднымі, каб весьці рэвалюцыйную прапаганду сярод шырокіх пластоў працоўнага люду. Былі тут прадстаўнікі і ад вясковага настаўніцтва. На гэтым сходзе пазнаёміўся я з Уласавым, потым рэдактарам «Нашай Нівы», і ад яго даведаўся, што ў Вільні праектуецца выданьне газэты у беларускай мове. У той час сярод вясковага настаўніцтва і розных груп дробнай інтэлігэнцыі я быў троха вядома, як беларускі паэт. Мае вершы рознага зьместу хадзілі сям-там у рукапісах. Аказалася, што Уласаў разыскваў мяне, каб залучыць у супрацоўнікі беларускае часопісі. Я быў дужа ўсьцешаны, даведаўшыся аб нараджэньні ў блізкай будучыне беларускай газэты і з радасьцю даў згоду прыняць удзел у выданьні газэты. Выступаць-жа ў беларускай газэце пад сваім уласным імем была рызыкоўная справа. Царская палітыка ў дачыненьні да народаў, уваходзіўшых у склад расійскай імпэрыі, не дапускала ніякіх прадушын для іх нацыянальна-культурнага адраджэньня. Настаўнікам-жа цыркулярна забаранялася ня толькі прымаць удзел у справе разьвіцьця культуры свайго народу, але і пісаць у газэтах больш-менш лібэральнага кірунку. Бяз рызыкі можна-б было пасылаць допісы толькі ў органы выразна чарнасоценнага друку.

Вось тут, на гэтым сходзе, і перарабіў я сваё імя на Якуба Коласа, з якім і выступіў у беларускай літаратуры.

Я прыгадаў гэты факт, цяпер, праз дваццаць шэсьць гадоў, у сувязі з маім пяцідзесяцігадовым юбілеем. Прыгадаў я яго для таго, каб параўнаць мінулае з гэтым, што робіцца і зроблена цяпер партыяй бальшавікоў і савецкай уладай у справе ажыцьцяўленьня ленінскай нацыянальнай палітыкі. Калі-б дваццаць шэсьць гадоў таму назад, на тым-жа самым сходзе, мае вочы, якім-небудзь чынам убачылі ўсё тое, што здабыта нацыянальнымі культурамі народаў СССР і ў прыватнасьці беларускаю ў абсягу культурна-нацыянальнага будаўніцтва пад сьцягам камуністычнай партыі і савецкай улады, я не паверыў-бы і прыняў-бы гэта за сон, за фантастычную казку. І сапраўды, калі гаварыць аб Савецкай Беларусі, прыняўшы пад увагу той факт, што савецкая ўлада, заснаваная тут усяго толькі дванаццаць гадоў таму назад, то ўсе здабытае за гэты час на фронце культуры прадставіцца, як дзівосная казка. Беларуская Акадэмія Навук, дзе концэнтруецца навуковая мысьль разьняволенай краіны; Беларускі Дзяржаўны Унівэрсытэт, куды вольным шумным патокам сьцякаюцца тысячы нашай працоўнай моладзі; Дзяржаўная бібліятэка, дзе сабрана больш мільёну кніг; дзесяткі вышэйшых навучальных установ, сотні сярэдніх, тэхнікумы розных спэцыяльнасьцяй, навукова-дасьледчыя установы, дзесяткі тысяч пачатковых школ, дзе гучыць беларуская мова, дзе фармуецца новы чалавек—хіба усё гэта не нагадвае казку? І як марны, як нікчэмны усе патугі майстраў з фашыстоўскага лягеру, каб ахаяць нацыянальную палітыку савецкай улады.

Дваццаць шэсьць гадоў таму назад беларуская літаратура была прадстаўлена ўсяго некалькімі іменамі, і даволі пальцаў аднэй рукі, каб іх пералічыць. Па цёмных кутках, хаваючыся за свае псэўдонімы, рызыкуючы сваімі мізэрнымі пасадамі, ня маючы ніякай матар'яльнай карысьці, пісалі беларускія пісьменьнікі. Калі-ж зьвярнуцца да савецкай рэчаіснасьці і паглядзець на становішча беларускай літаратуры, на сёнешні дзень, то нельга ня дзівіцца яе вялікаму росту за гэты час. Сотні новых пісьменьніцкіх імён, дзесяткі выдатных талентаў узгадавалася на яе гонях. Чым тлумачыцца гэты факт? Перш за усё тымі спрыяючымі ўмовамі, якія дае савецкая ўлада пісьменьніку. Можна сьмела сказаць, што нідзе на сьвеце не даны пісьменьніку такія магчымасьці для яго творчага росту, як у Савецкім Саюзе, і ніякая іншая рэчаіснасьць не дае яму такога жывога, цікавага, багатага матар'ялу, які дае яму рэчаіснасьць савецкая. І другая важная акалічнасьць: Кастрычніцкая рэвалюцыя, зьняўшы аковы рабства, вывела з нетраў працоўных мас яе творчыя сілы і дала шырокі прастор для іх выяўленьня.

Надзвычайнае разьвіцьцё вышэйшых навуковых і навучальных установ, нябачанае пашырэньне граматнасьці, нябывалы рост літаратуры і мастацтва—вось вузлавыя пункты здабыткаў нацыянальнага ленінскага культурнага будаўніцтва, якое мусіць прызнаць кожны, хто мае вочы, каб бачыць.

Не фашызм, не буржуазны лібэралізм нацыянал-дэмакратызму, а толькі дыктатура пралетарыяту пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі забясьпечвае нацыям іх культурны рост і росквіт.

Калі прадстаўляеш сабе малюнак культурнага будаўніцтва ў межах Савецкай Беларусі і яго здабыткі, то мімаволі прыходзіць на памяць і Беларусь пад польскай акупацыяй. І нельга думаць аб Заходняй Беларусі без таго, каб ня прыгадаць беспрасьветных часоў царскага гнёту эпохі сталыпіншчыны з яе ваенна-палявымі судамі, расстрэламі, шыбеніцамі. Мімаволі у памяці ўстае азьвярэлы ціск нацыянальнай культуры, часы зьдзеку і гвалту і жандарска-паліцэйскага разгулу. Калі даўней, за царом, на месцы Беларусі была «Западная Окраина», то цяпер на месцы Заходняй Беларусі сталі «Усходнія Крэсы». Калі за царом груба тапталася высьмейвалася і выганялася з школ беларуская мова, то цяпер у дадатак да усяго гэтага там накладаюцца штрафы за ўжываньне дзецьмі ў школе свайго матчынага слова. Тыя-ж нямногія культурныя ўстановы, што былі выкліканы да жыцьця ў выніку рэвалюцыйных падзей, цяпер зьліквідаваны поўнасьцю. Усе вогнішчы беларускага культурнага жыцьця загашаны панамі-ваяводамі «культурнай», «дэмакратычнай» панскай Польшчы. Разгромлена таварыства беларускай школы. Лепшыя сыны працоўнага беларускага народу разагнаны, заціснуты ў падпольле, або пасаджаны ў астрогі. Як і ў царскія часы, там шырока практыкуюцца тыя-ж самыя кодэксы закону ў дачыненьні да «крамольнікаў», што аддаюць сваё жыцьцё за нацыянальнае і сацыяльнае вызваленьне працоўных.

Тыя-ж царскія астрогі і па сёнешні дзень застаюцца там галгофамі і крыжнымі дарогамі, якімі ідуць мучанікі за справу працоўнага народу.

У дні, калі тут шырокая савецкая грамадзкасьць, пісьменьніцкія карпарацыі, работнікі навукі рыхтуюцца адзначыць маё пяцідзесяцігодзьдзе і аказваюць мне высокі гонар, то там, у акупаванай Беларусі, судзяць яе лепшага з лепшых сыноў, Браніслава Тарашкевіча, замучанага, абяскроўленага цяжкою няволяй польскіх астрогаў.

Прысяжныя каты панскай юстыцыі, гнойныя язвы на целе працоўнага народу, у хаўрусе з... адвакатарамі, з дыфэнзыўнымі правакатарамі, з купленымі за панскія срэбранікі, сьведкамі, ужо робяць судовую камэдыю і ўносяць карэктывы да роляў, утраціўшых чалавечае аблічча камэдыянтаў. Стрымайце вашы брудныя крывавыя рукі, прыслужнікі Ваала! Закрыйце гнойнікі вашага слова блудзтва, інтэрвэнцыяністкія майстры! Каго судзіце і вядзеце на галгофу?..

Як хутка забылася ты, «культурная» панская Польшча, аб сваёй няволі пад абцасам царскага боту!

Уступаючы ў другую палавіну свайго веку, я горача пратэстую супраць клясавай і нацыянальнай расправы над беларускім народам Заходняй Беларусі і яе вернымі дзецьмі. Няхай высока ўзаўецца наш чырвоны сьцяг Саветаў!

Новае кнігі чакае моладзь

У юнацтве ёсьць любімыя кнігі. Іх чытаеш па некалькі разоў, уважліва сочыш за кожным учынкам таго, ці іншага—любімага—героя, перажываеш разам з ім горач і радасьці, шкадуеш, калі гэты герой робіць інакш, чым падказвае табе твой розум і твае пачуцьці.

Гэткаю кнігаю—сярод іншых—была Коласава аповесьць «На прасторах жыцьця».

Яна падабалася сваёй выключнай рэальнасьцю, праўдзівасьцю і прастатой. Падабалася тым, што ў кнізе гаворыцца пра маладых, пра аднагодкаў, пра блізкіх і добра вядомых. Колас зразумеў, што моладзь прагна чакала кнігі пра сябе, чакала СВАЕ кнігі, якое так бракавала беларускай літаратуры. Колас у асобе Сьцяпана Баруты хацеў увасабіць тысячы тых юнакоў, якім вялікі Кастрычнік адкрыў далягляды шырокіх жыцьцёвых прастораў. У тым, што Колас хоць часткова справаваў задаволіць патрэбу і справіць чаканьне моладзі, есьць ягоная вялікая заслуга. Ды апрача таго—«На прасторах жыцьця»—ёсьць этап у Коласавай творчасьці, бо па сутнасьці гэтым буйным творам Колас рашуча ўступае ў савецкі пэрыяд сваёй літаратурнай чыннасьці.

Але, і ў тыя гады, калі былі напісаны «На прасторах жыцьця», ацэньваючы гэтую аповесьць, як буйны мастацкі твор аднаго з магіканаў беларускай літаратуры, было відавочна, што асоба Сьцяпана Баруты—гэта яшчэ далёка ня ўсё, што ўвасабляецца у нашай моладзі, увасабляецца ў ленінскім камсамоле.

І гэта таму, што наша моладзь ня можа жыць дзяляцкім культурніцтвам, ня можа ўяўляць з сябе масы маладых беспартыйных апалітычных спэцаў, а павінна выяўляцца і зьяўляецца дзейнаю, а не паасобных вучастках і рашаючаю сілаю ў сацыялістычным будаўніцтва, у перабудове грамадзтва, сілаю, ідэёва-падкаванаю, усебакова разьвітаю, культурнаю, верную зьменаю бальшавікоў.

Юбілей народнага паэта БССР Якуба Колас сьвяткуе і камсамол, спадзяючыся, што Якуб Колас сваім талентам буйнага мастака яшчэ здолее даць камсамолу новую кнігу пра яго побыт і змаганьне—як вернага памочніка ленінскай партыі. Прадумовы для гэтага ёсьць у «На прасторах жыцьця».

Новы Сымон Музыка павінен мець сталае месца ў нашай гераічнай руплівай рабоце, павінен настроіць струны свае мілагучнае скрыпкі для выкананьня новых песень, новых паэм.

ЦІШКА ГАРТНЫ.

БАРЫС МІКУЛІЧ.

СЬЦЯПАН ЛІХАДЗІЕЎСКІ.

ЯКУБ КОЛАС У ШКОЛЕ

За апошнія гады, ацэньваючы літаратурную дзейнасьць Якуба Коласа, марксыцкая крытыка выявіла ўсю складанасьць і сацыяльную значымасьць яго доўгага творчага шляху, яго ідэолёгічныя ўхілы і яго перамогі ў напрамку шчыльнага набліжэньня сваёй творчасьці да актуальнейшых задач нашага сацбудаўніцтва. Зараз, у дні сьвяткаваньня пяцідзесяцігодзьдзя пісьменьніка, гэтая ацэнка, бязумоўна, будзе падрабязна разгорнута на старонках нашага друку, асабліва ў сэнсе канстатаваньня таго вялізарнага творчага актыву Я. Коласа, які захоўвае сваю функцыянальнасьць і ў нашы дні.

Я з свайго боку хачу зьвярнуць увагу на тую галіну творчасьці Коласа, якая параўнальна мала была адзначана і крытыкай і нашай навуковай думкай. Гэта—**роля яго творчасьці ў школьнай вучобе і школьным выхаваньні.** На творах Коласа (таксама, як і на творчасьці іншых беларускіх пісьменьнікаў) штогодна вучацца і выхоўваюцца сотні тысяч моладзі і выносяць з яго творчасьці вельмі каштоўны і функцыянальны матар'ял для сваёй адукацыі. У свой час нацдэмаўскі падыход да беларускай літаратуры прывёў да шкодных скажэньняў і ў аналізе творчасьці Коласа, гэта адбілася і ў практыцы школьнага выкладаньня. Але марксыцка-ленінскае літаратуразнаўства пасьпяхова перамагае гэтыя памылкі. Перад школай паўстае задача выкарыстаць творчасьць Коласа, па-першае, у сэнсе яе выхаваўчай функцыі (галоўным чынам, у момантах яе разгортваньня і росту ў бок савецкай рэчаіснасьці і сацбудаўніцтва, ад «Новай зямлі» да калектывізацыі, ад «Сымона Музыкі» да гэрояў «Прастораў жыцьця») і, па-другое, у сэнсе яе клясава-абумоўленьня мастацкай якасьці, якая дае шмат матар'ялаў для прадукцыйнага выхаваньня і праўядзеньня школьнай працы па беларускай мове і літаратуры.

Улічваючы ўсю каштоўнасьць праэкцыі творчасьці Коласа на школьную практыку, трэба прызнаць пажаданым адзначыць яго пяцідзесяцігадовы юбілей выданьнем адпаведнага школьнага зборніку пад назвай **«Я. Колас у школе».** У зборнік павінны ўвайсьці выбраныя (паводле школьных праграм) творы Коласа і неабходны да іх крытычны і мэтадычны апарат.

Акадэмік І. ЗАМОЦІН.

М. Лынькоў, Якуб Колас, Янка Купала, А. Александровіч у т. т. Галадзеда і Гікала

Возіркі ў мінулае

Уздым рэвалюцыйнага руху ў пачатку 900-ых гадоў бягучага стагодзьдзя адчыніў шырокі доступ у вёску і глухое мястэчка для перадавой літаратуры, для лепшых пісьменьнікаў і паэтаў. Песьня, вершы і кароткія апавяданьні, у выданьні «Донская рэчь» (Ростаў-Дон), «Знание», «Молот» сталі выціскаць казачную, халтурную літаратуру сойкінскага, канавалаўскага і іншых выдавецтваў. Тоненькія кніжачкі ў чырвоных простых вокладках зьмяшчаўшыя творы М. Горкага, Верасаева, Скітальца, Сарафімовіча і інш. упарта заменялі лубачныя, цукерачныя карцінкі з «Бітваў рускіх з кабардынцамі», «Белых генэралаў», «Ярусланаў Лазаравічаў».

Рэвалюцыйныя і апазыцыйныя песьні ... «Хаз-Булатаў удалы» ... пакрывалі са ... Таганрозе случылася ... «Гэй, моладзь на вачох ідзё-лых», адраджалася, заціта аддаючыся чытаньню горкаўскіх апавяданьняў, някрасаўскіх вершаў, твораў Мельшына, Сурыкава, Мінаева, Курачкіна. Кожная новая брашура расхоплівалася па руках і чыталася напераўвы калектыўна і паасобку. Доўгія някрасаўскія паэмы, як: «Дедушка», «Железная дорога» і інш. дэклямаваліся напамяць па зборнях, сходах, на вуліцах. «За заставой», «В харчевне убогой», «Есть на Волге утес», «Эх, ты доля, моя доля», ды інш. падобнага на прамку песьні папаўнялі цыкль рэвалюцыйных, як: «Марсельеза», «Варшавянка», «Русская девушка», «Красное знамя», «Смело товарищи в ногу». Чытка перадавых пісьменьнікаў і расьпяваньне апазыцыйных і рэвалюцыйных песьняў паступова ўваходзіла ў праграму прапагандысцкай работы. Абмежаваная колькасьць экзэмпляраў рэвалюцыйных песьняў і вершаў лепшых пісьменьнікаў-народнікаў перапісваліся ў дзесятках экзэмпляраў і ў рукапісным выглядзе распаўсюджваліся па вёсках і сярод местачковай моладзі. Гэтыя песьні і вершы ды апавяданьні адыгрывалі вагромністую ролю ў справе рэвалюцыянізаваньня рамесьніцкай і сялянскай местачковай і вясковай моладзі. Яна прагна накідалася на кожную навінку і тым болей на тую, якая хадзіла па руках у рукапісу.

1905-6 гады асабліва памятны ў гэтых адносінах. Гэтымі гадамі побач з легальнай і нелегальнай друкаванай рэвалюцыйнай літаратурай трапляла ў мястэчкі і вёскі шмат літаратуры шапірографнай і рукапіснай. Уся яна літаральна паглыналася моладзьдзю.

Гэтым часам, а менавіта, улетку 1906 году ў мястэчка Капыль трапіў нейкім чынам верш Якуба Коласа «Канстытуцыя». Напісаны на беларускай мове і прысьвечаны злабадзённаму пытаньню пра царскую «канстытуцыю» з карнымі атрадамі і пагромамі, з арыштамі і растрэламі—верш Коласа зрабіў шаломнае ўражаньне на перадавую капыльскую моладзь. Ён хутка разучыўся напамяць дзесяткамі хлапцоў і дэклямаваўся на кожным кроку.

> Канстытуцыю далі,
> Адчынілі дзьверы
> І ў турму нас павялі,
> І таўкуць бяз меры...

Цешыла і цікавіла маладых і старых. Прыведзенае чатырохверш'е ўвайшло ў пагаворку і ім спраўдзілі многалюдныя няспынныя гутаркі пра бягучае становішча.

«Царскія свабоды», вырваныя магутным наступам рабочае клясы з рук самадзяржаўя, характарызаваліся гэтым коласаўскім вершам. Цікавасьць да яго яшчэ больш узрасла, калі моладзь даведалася пра аўтара вершу. Як пісьменьніка тады яшчэ ў Капылі Якуба Коласа ня ведалі. Яго празывалі проста «Адзін настаўнік з Мікалаеўшчыны». Асоба настаўніка завідна вырасла ў ваччу палкіх чытачоў яго вершу.

Восеньню гэтага году я паехаў у Нясьвіж для экзаменацыі ў настаўніцкую сэмінарыю. У Нясьвіжы давялося стрэцца з шэрагам мікалаеўскіх і сьвержанскіх хлапцоў, таксама прыехаўшых паступаць у сэмінарыю. Першай гутаркай нашай былі мае роспыты пра аўтара «Канстытуцыі». Сьвержанцы, выявілася, ведалі не адзін гэты верш, і нават... яго аўтара, Якуба Коласа. Ці трэба тлумачыць сілу майго жаданьня ўгледзіць яго на нясьвіжскім бруку? Я прабаваў ужо тады свае сілы ў пісаньні вершаў на расійскай мове. Але ніводзін з іх не атрымаў падобнай папулярнасьці як коласаўскі верш.

На мой жаль, аказалася, што Колас ня прывёз у Несьвіж сваіх вучняў. На экзаменах ззаду нас сядзелі яго таварышы-настаўнікі Бязьмен, Самахвалаў і інш., а аўтара «Канстытуцыі» ня было. Я вярнуўся дамоў, ня прыняты ў сэмінарыю з-за палітычнае «неблагонадежности», ну, за тое прывёз таварышом імя мікалаеўскага настаўніка аўтара «Канстытуцыі», гэта было вельмі дарэчы, бо яго добра запамяталі, і ўжо праз год, калі ў Капыль трапіў другі яго верш «Асадзі назад»—чытачы—а іх шмат узрасло!—ведалі з кім маюць справу.

«Асадзі назад» зрабіўся больш пікантным вершам і дэклямаваўся з гарачэйшай цікавасьцю. Гэтаму памагалі абставіны надыходзячай рэакцыі. Рэвалюцыйнай літаратуры ў мястэчка трапляла меней; газэты былі пазачыняны. Апазыцыйнае слова можна было вылавіць толькі ў стэнаграфічным зчоце Дзяржаўнай Думы з прамоў с.-д. дэпутатаў. Верш «Асадзі назад» якраз пападаў у цэль. З глыбокім сарказмам ён весь прасычаны палітычным пачуцьцём і тонкім гумарам, ды лёгкі на чытаньне і завучваньне.

> Галаву я маю,
> Быў-бы дэпутат,
> «Цэнзу» ты ня маеш,
> Асадзі назад».

Перашкоды на кожным кроку ў жыцьці былі вядомы любому бедняку-селяніну і рабочаму-рамесьніку і, вось яны папалі складны праўдзівы верш «куды-ж яму папасьці ў дэпутаты». Арышты і трусы паведзеныя паліцыяй у мястэчку супадалі з заключным чатырохвершам Коласа:

> «Гэта ты, мярзавец,
> Збунтаваў народ?
> Гэй, гарадавыя,
> Даць яму ўпярод».

І яго дэклямавалі ня толькі на зборнях, але і вучні двухкляснае школы, старыя сяляне на паседках. «Канстытуцыя» ўступіла мейсца—«Асадзі назад».

Праз год у Капылі стала вядома, што аўтар памянёных папулярных вершаў папаў у астрог. Суд за прыналежнасьць да рэвалюцыйнай настаўніцкай арганізацыі (Саюз настаўнікаў) даў Коласу тры гады крэпасьці за ўдзел у ім. Гэта яшчэ шчыльней наблізіла яго да капыльскае моладзі. Яго вершы з вастрогу—«У вастрозе», «Сьцёпкаў сон», «Ноч у вастрозе», апынуўшыся ў Капылі, выкрывалі нутраныя пачуцьці аўтара, вядомыя і зразумелыя моладзі, якія хваталі чытачоў.

> «Нудна Сьцёпку за рашоткай,
> Нудна, эх старому», —

Было шырока папулярным і замілаваным творам. З ім, як і з першымі, паказанымі вышэй вершамі, Коласава імя папулярызавалася ў глухой вёсцы і мястэчку і зьвязвала настроем перадавую моладзь з суседам-аўтарам. Седзячы ў вастрозе, ён, аўтар, паэўна, і не западозрываў таго, што яго пісьменьніцкі шлях пасьпяхова і шырока пракладаўся ў куткі прыціснутай царскай рэакцыяй краіны. Жывая пошта працавала над распаўсюджваньнем Коласаўскіх твораў, заносячы іх у сэмінарыі, у сельскія школы, на кватэры перадавых чытачоў з местачковае і сялянскае моладзі.

Гэтыя першыя каменьні ляглі ў цьвёрды падмурак далейшае творчасьці нашага юбіляра, першыя скромныя, але непазбыўныя яго посьпехі—вырасьлі ў шырокую вядомасьць. Няхай-жа творчы росквіт нашага песьняра цалкам і поўнасьцю аддасца на вялікае сацыялістычнае будаўніцтва краіны Саветаў, якое адбываецца пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі.

Праф. Піотуховіч

Творчасьць Якуба Коласа

(Да пяцідзесяцігодзьдзя са дню нараджэньня пісьменьніка)

З 50 год, якія сёняшні юбіляр, народны паэта БССР Якуб Колас прайшоў на сваім жыцьцёвым шляху, палова з лішнім прысьвечана інтэнсыўнай і плённай літаратурнай чыннасьці: 26 год свайго жыцьця Якуб Колас аддаў беларускай літаратуры, 26 год з неаслабнай энэргіяй ён працуе ў галіне народнага мастацкага слова.

За гэтыя гады песьняр прайшоў досыць складаны і пакручасты творчы шлях, на якім былі свае ўхабы і правалы, але былі пераможныя ўздымы бліскучыя дасягненьні.

Старонкі раньніх лірычных твораў Коласа зьсьветлены агністымі бліскавіцамі рэвалюцыі 1905-1906 гадоў; у гэтых творах паэта выступае як прадстаўнік рэвалюцыйнага сялянства, як палкі барацьбіт супроць самаўладзтва і абшарніцтва. Па адрасу паноў-прыгнятальнікаў Колас кідае свой сапраўды «жалезны верш, абліты горачу і помстай». Раскрываючы паразітарную, эксплёататарскую існасьць самаўладзтва і абшарніцтва, Колас узвышаецца да сапраўднага патаса барацьбы, ён дае нам творы, у кожным радку якіх палыхае пачуцьцё агромністай нянавісьці да клясавага ворага, у якіх грымяць перуны рэвалюцыі, прыадчыняецца сурова - бязьлітасны твар караючай Немезіды. За гэты час з-пад пяра Коласа выходзяць напр., магутныя радкі яго баявога верша «Ворагам»:

> **Багачы і панства**
> **Нашы «дабрадзеі»!**
> **Мы на суд вас клічам,**
> **Каты вы, зладзеі!**

І далей:

> **Багачы і апнства**
> **І вы, усе брадзягі!**
> **У бок з дарогі, каты!**
> **Бойцеся сярмягі!**
> **Ужо даўно вяроўкі**
> **Вас, паны, чакаюць**
> **І па вас асіны**
> **Сьлёзы праліваюць.**

І у іншых аналёгічных творах Коласа («Мікалай ІІ», «Малебен», «Канстытуцыя») адчуваюцца цяжкія ўдары рэвалюцыйнага меча, у іх бадзёрымі акордамі гучаць заклікі барацьбы.

Нават у наступны пэрыяд ліхалецьця, калі агні рэвалюцыі пакрыліся шэрым попелам рэакцыі, у творчасьці Коласа не спыняюцца цалкам гэтыя на строі барацьбы. Паэта шле праклёны «старому парадку», ён у вершы «Будзь цьвёрдым» дае наказ:

> **Ты ня гніся, брат ,ніколі**
> **Траўкаю пахілаю:**
> **Сам пружыны сваёй долі**
> **Выкуй ўласнай сілай.**

Але адначасова на даным этапе ў творчасьці Коласа ў значнай ступені выступаюць і змрочныя плямы. У пэрыяд рэакцыі з асаблівай выразнасьцю выяўляецца дробна-буржуазная хісткасьць Коласа, адсутнасьць у яго пасьлядоўнай рэвалюцыйнасьці; ва ўсёй сваёй аголенасьці ў творчасьці пісьменьніка вызначаецца «змаганьне дзьвюх душ» селяніна. З аднаго боку, паэта выяўляе сваю салідарнасьць з шырокімі працоўнымі масамі, ён прадоўжвае выкрываць сацыяльныя супярэчнасьці вёскі, рысуючы працэс яе паўпэрызацыі, жудасную галечу і нэндзу. З другога боку, Колас пачынае ўжо губляць рэвалюцыйныя пэрспэктывы выхаду з гэтых супярэчнасьцяў. Калі на этапе ўздыму буржуазна-дэмакратычнай рэвалюцыі песьняр стаяў на пазыцыях абароны амэрыканскага шляху разьвіцьця капіталізму, дык тэпер, у пэрыяд рэакцыі, ён ужо выяўляе хістаньне паміж амэрыканскім і прускім шляхамі гэтага разьвіцьця. У творчасьці Коласа ўзмацняюцца на даным этапе буржуазныя тэндэнцыі; паэта з рэвалюцыйнага шляху вельмі часта сасьлізгвае на шлях рэфармізму, ён пачынае апяваць моцную гаспадарку, у яе набыцьці шляхамі выкупа зямлі ў абшарнікаў, ён угледае выхад з сацыяльнага тупіка; побач у яго творчасьці выказваюцца настроі пэсымізму, пачынаюць моцна гучэць элегічныя мэлёдыі смутку і рэзыньяцыі. Вялікую даніну плоціць Колас гэтак сама і буржуазнаму нацыяналізму «Нашай Нівы»; у яго творчасьці вобраз сярмяжнага гарапашніка, бедняка-селяніна ў значнай ступені пачынае выцясьняцца вобразам бацькаўшчыны, роднага краю, як чагосьці суцэльнага, непадзельнага; нашаніўскі адраджанізм мысьліцца ім як адзіная «жывая вада» рэчаіснасьці; замест сацыяльнай трагэдыі эканамічнай і палітычнай абяздоленасьці працоўнага сялянства Колас аб'ектам сваёй творчасьці робіць пераважна ўжо «нацыянальную» трагэдыю адрыва ад «родных карэньняў», ад бацькаўшчыны і г. д.

З вялікім грузам нацыяналістычнай абмежаванасьці сустрэў Колас Кастрычнік; гэты груз перашкодзіў яму зразумець сутнасьць пралетарскай рэвалюцыі. Гераічную эпоху змаганьня пралетарыяту за Кастрычнік Колас абмалёўвае ў змрочных танох, як пана ваньне «ценяў—страхаў»; замест пераможных акордаў рэвалюцыі ў яго вершах гучыць хаўтурна-жалобны надтрэснуты «звон шыбаў»: у гэткіх і падобных да іх творах пад знадворнай абалонкай пэйзажнай сымболікі захоўваецца адмоўная пэсымістычная ацэнка Кастрычніка.

На этапе **аднаўленчага пэрыяду** Колас **не адразу вызваляецца ад буржуазных ухілаў;** у першыя гады гэтага пэрыяду, калі мела месца вялікая актывізацыя беларускага контр-рэвалюцыйнага нацыянал - дэмакратызму, Колас падпадае пад значны ўплыў гэтай варожай ідэалёгіі. У сваёй паэме «Новая зямля» ён дае апотэоз ўласнасьці ,моцнай індывідуальнай гаспадаркі; у поэме «Сымон Музыка» разгортваецца ідэалістычная нацыянал-адраджэнцкая канцэпцыя мастацтва; у аповесьці «У Палескай глушы» і «У глыбі Палесьсе» ў наяўнасьці пэўная змычка з нацыянал-дэмакратычным разуменьнем рэвалюцыі 1905 г.: кіруючая роля ў гэтай рэвалюцыі на дзецца пісьменьнікам, дробна-буржуазнай інтэлігенцыі.

Але ў даных буйных творах Коласа побач з рэакцыйнымі момантамі ёсьць і моманты глыбока прогрэсыўныя. У паэме «Новая зямля» Колас са кавіта абмалёўвае супярэчнасьці паміж абшарніцтвам і сялянствам, у творы досыць шырока выказаны настроі протэсту і абурэньня супроць эксплёатацыі; у паэме «Сымон Музыка» Колас здужаў раскрыць нам сацыяльную трагедыю мастака, які ва ўмовах капіталізму засуджан на гібеньне і пакуты; у аповесьці «У Палескай глушы» часткова ўскрыты прычыны сялянскага бязкультур'я і нэндзы пад прыгнётам царызму.

У працэсе разгорнутага гаспадарчага і культурнага будаўніцтва, у сярэдзіне аднаўленчага пэрыяду (1924-1926) рэакцыйныя тэндэнцыі ў творчасьці Коласа ўжо значна зьмяншаюцца, і наадварот, выразна намячаюцца яго зрухі ў напрамку набліжэньня да пралетарыяту. Гэтыя зрухі асабліва прыкметна выявіліся ў зборніках апавяданьняў «На рубяжы» і «На прасторах жыцьця». У першым з іх Колас адлюстроўвае гэроіку грамадзянскай вайны, дае нам прачуваны вобраз камуністага барацьбіта («Сяргей Карага»); у другім зборніку Колас упяршыню выступае як песьняр Савецкага будаўніцтва: ён абмалёўвае сутычку старога і новага ў жыцьці вёскі, сваімі сымпатыямі становячыся на баку новага, паказваючы што, дзякуючы Савецкай уладзе ,вёска расьце ў гаспадарчых і культурных адносінах.

Аднак зрухі ў творчасьці Коласа на этапе аднаўленчага пэрыоду былі яшчэ недастатковыя; у гэтай творчасьці былі значныя супярэчнасьці. Напр., паказ гэроікі грамадзянскай вайны даецца пісьменьнікам скрозь прызму дробна-буржуазнага гуманізму; у сваім адлюстраваньні савецкага будаўніцтва Колас не раскрывае рухаючых сіл гэтага будаўніцтва: клясавая барацьба на вёсцы падменьваецца ім барацьбой пакаленьняў; замест паказу кіруючай ролі Камуністычнай партыі пісьменьнік на першы плян высоўвае ролю дробна-буржуазнай інтэлігенцыі, скатываючыся ў паасобных момантах свайго буйнага твору «На прасторы жыцьця»—на пазыцыю вузкага тэхніцызму.

Больш рашучы пералом наступае ў творчасьці Коласа на этапе сацыялістычнай рэканструкцыі. Вялізарныя посьпехі сацыялістычнага будаўніцтва, ператварэньне Беларусі з адсталай аграрна-сялянскай краіны ў краіну індустрыяльна калгасную, правільная палітыка Камуністычнай партыі ў галіне літаратуры ўтвараюць спрыяючую глебу для перабудовы пісьменьнікаў. У рэчышчы такой рашучай перабудовы разьвіваецца і сучасная творчасьць Якуба Коласа. Пазьнейшыя свае творы («Калгаснае», «Паном вяскам», «Адшчапенец» і інш.). Колас ставіць на службу задачам сацыялістычнага будаўніцтва. Пісьменьнік імкнецца ў мастацкіх вобразах адлюстраваць працэсы гэтага будаўніцтва. У творы «Калгаснае», напр., Якуб Колас паказвае, што толькі колектывізацыя сельскай гаспадаркі можа вывесьці вёску з матэрыяльнай нэндзы і ўзьняць яе на вышэйшую ступень культуры. «Убогая, старая вёска» у працягу доўгіх сталецьцяў, па словах паэты, «гібела, гнулася ў прыгоне»; гэтаму жабрацтву старой вёскі паэта супроць стаўляе шырокія пэрспэктывы новай вёскі ,да якой ён звараціцца з бадзёрым заклікам:

> **Зірні наперад зоркім вокам**
> **У наша сёнешняе раньне...**
> **Вітай дня новага сьвітаньне,**
> **Ідзі машынам на спатканьне**
> **Ды грамадою цьвёрдым крокам.**
> **Мая «зямля», «мой поплаў», «паша»,**
> **«Мой луг», мой конь», мае**
> **каровы»—**
> **Зьлінялыя, старыя словы.**
> **Пара, пара даць сэнс ім новы:**
> **«Зьмяніць іх час на «наш» і «наша».**

Якуб Колас асэнсоўвае, што толькі буйная аграмаджаная гаспадарка можа ўзьняць эканамічны дабрабыт вёскі, забясьпечыць ёй сапраўды людзкае існаваньне. І ад асобы працоўнай сялянскай моладзі песьняр кідае бадзёры кліч:

> **Прэч саломенныя стрэхі,**
> **Цесны двор і катухі!**
> **Мы другія ставім вехі,—**
> **Камунізм гуздзе нам рэхам**
> **І паказвае шляхі.**
> **Сіла—моладасьць, парыў,**
> **Трактар будзе наша зброя,**
> **На работу сыпнем роем,**
> **Сьвет нанова перакроім,**
> **Ды жыві-ж ты, калектыў!**

Досыць шырока Колас у апошніх сваіх творах разгортвае паказ супярэчнасьцяй паміж фашыстоўскай Польшчай і краінай Саветаў: там—сьмяротэльны крызіс, ліхаманкавыя ўзбраеньні, шуканьне выйсьця ў новай бойні; тут, у нас, уздым творчай працы, вялізарныя дасягненьні і адсюль упэўненасьць у канчальнай перамозе:

> **Забразгалі**
> **«Шабелькамі»**
> **Палкоўнікі-паны.**
> **Ня ўрымстуюць**
> **Пілсудчыкі**
> **Ім хочацца вайны...**
> **Прадоньне іх палохае—**
> **Гісторыі прысуд,**
> **Шукаюць НАМ**
> **Пагібелі,**
> **А будзе ІМ капут.**

Найбольш выразна перабудова Коласа выявілася ў яго буйным палотнішчы—аповесьці «Адшчапенец». У сваім творы пісьменьнік імкнецца паказаць тыя псыхалегічныя зрухі, якія адбываюцца ў асноўных масах сялянства ў працэсе разгорнутага сацыялістычнага будаўніцтва. Перэробка серадняка з абмежаванага індывідуаліста ў новага чалавека псыхалёгіяй калектывіста — гэта асноўны ідэёвы стрыжань аповесьці Коласа. Навокал гэтага стрыжаня групуецца досыць шырокая сыстэма пэрсанажаў, разгорнутая ў данай аповесьці. Пісьменьнік паказвае нам розныя пласты вёскі (серадняцтва, бядняцтва, кулацтва), накідвае фігуры рабочых, прабуе абрысаваць калгас і яго працаўнікоў. Праўда, і даны твор Коласа не пазбаўлены некаторых недахопаў (схэматыка, эмпірычны падыход да рэчаіснасьці, моманты некаторай яе глянцоўкі), але ў асноўным гэта аповесьць паказвае, што пісьменьнік канчаткова парывае з тэндэнцыямі сваіх былых твораў, як «Новая зямля», «Сымон Музыка» і інш. і што ён рашуча становіцца на бок сацыялізму, імкнецца сваю творчасьць падпарадкаваць задачам пасьпяховага сацыялістычнага будаўніцтва.

У сучасны момант творчасьць Якуба Коласа выяўляе значны рост, яна дае нам шэраг дасягненьняў яго як мастака, які набліжаецца да пралетарыяту. Пастанова ЦК УсеКП(б) аб перабудове літаратурных арганізацый адкрывае шырокія пэрспэктывы перад беларускай савецкай літаратурай, і ў тым ліку перад творчасьцю сёнешняга юбіляра: савецкая грамадзкасьць упэўнена, што ў далейшым сваім разьвіцьці творчасьць Якуба Коласа дасьць нам яшчэ больш шырокае адлюстраваньне сацыялістычнага будаўніцтва, дасьць буйныя палотнішчы, вартыя нашай вялікай эпохі.

Польская літаратура БССР

Ленінская нацыянальная палітыка забясьпечвае росквіт літаратур народаў СССР

З. РЫМАШЭЎСКІ

Шляхі польскае савецкае літаратуры

Рост польскай савецкай літаратуры ў СССР зьяўляецца паказчыкам вялізарнейшых дасягненьняў, якія атрыманы польскімі працоўнымі масамі пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі, у галіне будаўніцтва польскае культуры, сацыялістычнае па зьмесьце і нацыянальнае па форме.

Гэты рост адбываўся ў абставінах абвостранай клясавай барацьбы, у змаганьні з усякага роду адступленьнямі ад генэральнай лініі партыі. Першыя крокі ў разьвіцьці польскае савецкае літаратуры былі зроблены ў эпоху грамадзянскай вайны. Польская літаратура ў той час выконвала, разам з літаратурай іншых нацыянальнасьцяй важную ролю—яна арганізоўвала думкі і пачуцьці працоўных на рэвалюцыйную барацьбу, яна так сама будзіла клясавую сьвядомасьць сярод польскіх рабочых і сялян, апранутых у мундзіры белапольскае арміі. Творы пісьменьнікаў гэтага часу прасякнуты нянавісьцю да ворага і вялікай верай у перамогу працоўных.

Nie otumanią słowa nas
Z pałacu czy z ambony
Przewodni znak roboczych mas
Toć sztandar nasz czerwony"

Гэтыя словы з папулярнага ў той час вершу паэта Радванскага характарызуюць агульны настрой твораў польскіх пісьменьнікаў. Патос рэвалюцыйнай барацьбы, гераізм змаганьня на франтох, выкрыцьцё сутнасьці патрыятычных лезунгаў польскае буржуазіі перад рабочымі і сялянамі белапольскай арміі,—вось характэрныя рысы польскай літаратуры ў эпоху грамадзянскай вайны.

У той час, яшчэ не было масавага літаратурнага руху, не было згуртаваньня польскіх пісьменьнікаў.

Аднаўленчы пэрыяд—пэрыяд шырокага разгортваньня адбудовы краіны, характэрызуецца далейшым інтэнсыўным ростам польскае савецкае літаратуры. У гэты час арганізуюцца польскія сэкцыі пры паасобных літаратурных арганізацыям Савецкай Украіны, РСФСР, Савецкай Беларусі. Літаратурны рост пашыраецца, арганізоўваецца шэраг новых газэт і часопісаў «Гвязда Млодзежы», «Глос Млодзежы» прабуюць пісаць маладыя пісьменьнікі і паэты, пераважна з вучнёўскай моладзі. Узрастае зацікаўленасьць да літаратуры сярод шырокіх колаў польскіх рабочых і сялян, павялічваецца колькасьць друкаваных твораў.

У 1924 годзе канчаткова афармляецца ў Менску польская сэкцыя пралетарскіх пісьменьнікаў БССР, адна са старэйшых сэкцый Саюзу. Газэты «Млот» і «Гвязда Млодзежы» друкуюць творы Ромы (Я. Юхневіч), Наскевіча, Мысьлінскага і інш., пачынаюць пісаць і маладыя пісьменьнікі, як Гараўскі, Лемеш, Захарэвіч і інш. Творчасьць іх у гэты час адзначаецца яшчэ значным уплывам польскае радыкальнае дробна-буржуазнае літаратуры—гэты ўплыў вельмі моцна адчуваецца ў творах Ромы, Наскевіча і інш. Уплыў Канапніцкай, Немаеўскага быў у той час вельмі значным. Тэматыка твораў, іх сувязь з актуальнымі задачамі эпохі ня былі дастатковымі, бо рэчаіснасьць успрымалася пісьменьнікамі павярхоўна. Лексыка перапоўнена была «агульнымі» запазычанымі ад дробна-буржуазных пісьменьнікаў сымбалямі. Ёсьць у гэтых творах усе бутафорскія прылады з паэзіі Канапніцкай, Немаеўскага і інш. Улюбёным прыёмам твору гэтага часу зьяўляецца супроцьстаўленьне новага—старому, сацыялістычнага — капіталістычнаму.

Аднак ва ўсіх творах адчуваецца вельмі моцна неперасілены ўплыў буржуазнае літаратуры. Пісьменьнікі шукаюць новых творчых шляхоў, дзёвы ўзровень твораў значна ўзрастае. Вершы друкаваныя ў 27-ым годзе—маладых паэтаў Гараўскага А., Гараўскага В., Сьвішча, Лемеша, Захарэвіча, у параўнаньні з мінулымі творамі зьяўляюцца вялікім крокам наперад. На працягу 1928—30 году друкуецца шэраг вершаў. апавяданьняў, нарысаў. Польская сэкцыя пры БелАПП вядзе шырокую грамадзкую працу, выдае некалькі зборнікаў вершаў і прозы, як калектыўных, так і індывідуальных. «З нашых прац», «Ідземы», зборнік нарысаў Гараўскага—«О, колектывы», зборнік вершаў Захарэвіча «Чэрвоны первёснэк». Усё гэта зьяўляецца рэальным паказчыкам росту маладых літаратурных сіл, бо за невялікім выключэньнем амаль усе сябры сэкцыі паэты і пісьменьнікі — моладзь. Так **у зборніку вершаў «Ідземы» прымае ўдзел дванаццаць пісьменьнікаў, творчасьць якіх, безумоўна.** характэрызуе як дадатныя бакі, так і недахопы польскае сэкцыі.

Мы ўжо казалі пра ўплыў польскае дробна-буржуазнае літаратуры—гэты ўплыў адчуваецца яшчэ ў некаторых пісьменьнікаў, але разам з гэтым бачым і шэраг дасягненьняў, якія сьведчаць пра тое, што ўплыў гэты перамагаецца і што ён будзе пераможаны. Творы Гараўскага, Сьвішча, Мысьлінскага найбольш значныя па сваёй мастацкасьці—зьяўляліся укладам у польскую пралетарскую літаратуру.

Тэматыка твораў, іх ідэёвая накіраванасьць, іх шчыльная сувязь з рэчаіснасьцю, з клясавай барацьбой сьведчыць пра разуменьне савецкае рэчаіснасьці гэтымі пісьменьнікамі.

Аднак у зборніку ёсьць яшчэ шмат дэкляратыўнасьці, ёсьць вершы чыста эстэтызуючага парадку (Захарэвіч, Раманоўская, Дабравольскі). Асабліва праявіліся ўплывы польскае буржуазнае літаратуры, у прыватнасьці— Канапніцкай на Дабравольскага. У зборнік прозы «З нашых прац», ў творах Наскевіча. Мысьлінскага выразна выступае момант канстатаваньня, пратакольнага запісу зьяў.

Гістарычнае значэньне ў разьвіцьці польскае пралетарскае літаратуры мае **першы зьезд польскіх пралетарскіх пісьменьнікаў,** які адбыўся ў жніўні месяцы 1931 году. Зьезд адзначыў дасягненьні польскае пралетарскае літаратуры, а разам з гэтым і дасягненьні польскае нацыянальнае па форме і пралетарскае па зьмесьце культуры, якая атрымала ўсе магчымасьці для шпаркага разьвіцьця на падставе дасягненьняў сацыялістычнага будаўніцтва, пад кіраўніцтвам партыі.

Зьезд займаўся шэрагам важнейшых пытаньняў далейшых шляхоў разьвіцьця польскай літаратуры, «справай спадчыны», арганізацыйнымі пытаньнямі. Зьезд зьявіўся яскравым доказам таго, што толькі савецкая ўлада і дыктатура пралетарыяту гарантуюць магчымасьць эканамічнага і культурнага разьвіцьця нацменшасьцяў. Зьезд меў магчымасьць канстатаваць значныя посьпехі польскай пралетарскай літаратуры. Зьезд меў магчымасьць таксама затрымаць сваю ўвагу над творчасьцю пісьменьнікаў старэйшага пакаленьня прозьвішчы якіх шырока вядомы, высунуўся шэраг маладых паэтаў, іх творчы рост сьведчыць пра далейшыя яшчэ больш інтэнсыўныя тэмпы разьвіцьця польскае пралетарскае літаратуры.

Эпоха сацыялістычнай рэканструкцыі стварыла яшчэ больш шырокія магчымасьці культурнага будаўніцтва, разам з гэтым перад пісьменьнікамі сталі больш складаныя задачы, больш адказнай зрабілася яго праца. Пытаньні барацьбы за аўладаньне маркcыцка-ленінскім сьветапоглядам, за крытычнае ўсваеньне мінулай спадчыны, барацьба за поўнае адлюстраваньне дасягненьні польскіх працоўных мас былі пастаўлены ў парадку дню.

За гэты час шэраг пісьменьнікаў значна вырас,—апошнія творы Гараўскага. Захарэвіча, Раманоўскай сьведчаць пра гэта. Аднак, ня гледзячы на гэты рост—дасягненьні польскае літаратуры, тэмпы яе разьвіцьця яўна недастатковы ў сувязі з тымі запатрабаваньнямі, якія ставіць перад літаратурай наша сучаснасьць—тэмпы разьвіцьця якой далёка адстаюць ад узрастаючых запатрабаваньняў нашай эпохі.

Да гэтага часу дамінуючае мейсца займаюць творы малых форм—вершы, нарысы. Ёсьць, аднак, некаторы пералом у гэтым напрамку—шэраг пісьменьнікаў працуюць над вялікімі палотнамі — апавяданьнямі, паэмамі: Раманоўская, Гараўскі, Захарэвіч. Некалькі больш буйных твораў ужо здадзены ў друк.

Разам з недахопамі па творчай лініі неабходна адзначыць і адставаньне па лініі крытыкі. Рост пісьменьнікаў патрабуе сталай, штодзённай дапамогі з боку крытыкі.

Вялікае значэньне набывае для польскае літаратуры, падрыхтоўка новых кадраў. Заклік ударнікаў у літаратуру, масавая работа на прадпрыемствах, арганізацыя і кіраўніцтва літгурткамі—ў гэтым кірунку да апошняга часу зроблена вельмі мала.

Узрастаючая зацікаўленасьць да літаратуры сярод рабочых і калгасьнікаў, утвараньне новых сэкцый польскіх савецкіх пісьменьнікаў у Віцебску і Дзяржынску (Койданава) ставіць перад менскай сэкцыяй, як найбольш моцнай задачы дапамогі і кіраўніцтва, новымі літаратурнымі арганізацыямі.

Гістарычная пастанова ЦК партыі пра ліквідацыю РАПП'у і пра новыя задачы літаратурных арганізацый,—знайшла сваё адлюстраваньне і ў польскай савецкай літаратуры БССР. Перад польскімі савецкімі пісьменьнікамі сталі больш складаныя задачы, а разам і немалыя цяжкасьці ў іх выкананьні.

Аднак, абставіны, у якіх разьвіваецца гэта творчасьць, уся наша рэчаіснасьць пасьпяхова будуючагася сацыялізму, зьяўляюцца парукай, што гэтыя задачы будуць выкананы.

Польская сэкцыя саюзу савецкіх пісьменьнікаў БССР шляхам упартай барацьбы, павінна паказаць шырокім працоўным масам свае посьпехі і недахопы, каб больш шпаркімі тэмпамі, у шчыльнай сувязі з працоўнымі масамі змагацца за польскую пралетарскую літаратуру, за яе партыйнасьць, за яе камуністычную ідэйнасьць.

Пастановы першага пленуму Аргкамітэту савецкіх пісьменьнікаў СССР вызначылі вехі па якіх павінна ісьці далейшае разьвіцьцё літаратуры. Гэтыя пастановы павінны быць паложаны ў аснову: творчай дзейнасьці польскіх, савецкіх пісьменьнікаў БССР.

ГЭЛЕНА РАМАНОЎСКАЯ

Дасьпявае калосьсе.

(Урывак з аповесьці „Pachnie ziemia")

Васіль вяртаўся з суседняе вёскі Нежын, сход камсамольскі праводзіў. Ішоў буйным, высокім жытам. Вялікае чырвонае сонца стаяла нізка над лесам і ўсьцілала слабымі ружовымі праменьнямі бязьмежнае поле. Ціха нагіналіся шырокія залатыя калосься, думалі пра **нешта вясеньняе**, радаснае.

Васіль спыніўся. Навакол, як мора, хвалююцца ціха калосься. Блішчаць яны на сонцы залацістым полыскам сьпелых зярнят, шалясьцяць ціхай песьняй блізкага жніва. Роўная, зялёная дарожка разьдзяляе дзьве вялікія нівы. І хочацца, каб гэта дарожка сярод вялікага залатога мора калосься была бязьмежна доўгай. Здаецца, што за ёй далёка і так блізка тая сьветлая будучыня вёскі, тое лепшае жыцьцё, пра якое марыў некалі. Думкі пра лепшую долю прыносяць сум мінулага. Чамусьці ўстае перад вачыма дзяцінства.

Прыгожы, укрыты ў зелені саду палац. Цёмна-сіняй істужкай акружае яго рэчка. Бацька агароднік, а ён малы хлапчук памагае яму ў працы, часам ганяецца за матылямі, рве паненцы Эльжуні самыя прыгожыя яблыкі і вішні, а вечарамі слухае музыку бацькі. Музыка была заўсёды нейкай сумнай. аднатоннай. Старшы брат служыў фурманом у пана. Ня любіў ён гэтай музыкі. Прыпаміналася вайна, рэвалюцыя, белапольская акупацыя. Так здаецца нядаўна усё гэта было. Партызанскі атрад. Напад на палац... О, гэтага ён ніколі не забудзецца! Белым прышла дапамога, партызанаў здрадзіў фальварковец Аношка. Колькі добрых хлапцоў загінула. Брата з чатырма іншымі аглавілі. Досьвіткам іх расстралялі. Памятае роспач бацькі, які валяўся ля ног пана, прасіў літасьці над сынам, гаварыў пра вернасьць пану. Прыпомнілася, як ён, наіўны хлапчук, шукаў Эльжуні, бегаючы па садзе і думаў, што яна паможа выратаваць брата. Але Эльжуня гуляла з афіцэрамі. Ёй не да гэтага. Яна толькі ўсьміхнулася шырока. Прыпомналася, як аднойчы схапілі бацьку афіцэры. Брата шукалі. Адзін з афіцэраў ударыў бацьку рэвальвэрам па галаве. Прыгнуўся стары, змоўк і рынуўся на падлогу.

- Вужакі!—выцадзіў праз зубы Васіль.

Дарога канчалася. Ішоў цяпер каля лесу, за якім пачыналіся пабудовы камуны. У сталоўцы канчалі вячэру дзеці. Адна з жанчын прыбірала стол.

Пачуўся званок на вячэру для дарослых. Васіль вышаў на ганак і сеў на лаўку.

Пасьля вячэры пры клюбе сабралася моладзь. Далёка несьліся сьпевы дзяўчат і вясёлы голас гармоніка. Моладзь хацела нагуляцца на цэлую дэкаду. Заўтра пачынаецца жніво. Пасьля адпыхаць ня будзе калі.

Гарманіст рэзнуў польку.

— А я з табой, Васілёк!—сказала Марынка і засьмяялася, глянуўшы хлапцу ў вочы.

Васіль з Марынкай вечарынку пакінулі раней. Ішлі яны полем уздоўж рэчкі, спыніліся на высокім беразе. На другім баку віднеліся стагі сена. Ноч была ветраная, але пагодная і цёплая. Месяц з-за шэрых хмарак паглядаў лагодна і задаволена. Ад камуны далятаў сьпевы і голас гармоніка. Пахла сенам. Моцна, адурваючы. Марыльцы здавалася ў галаве кружыцца ад яго. Усё злучалася разам. Прыгожасьць летняе ночы нейкай невядомай радасьцю жыцьця напаўняла Васіля.

— Як **добра жыць!**

Позна ужо. Пойдзем, Васілёк, заўтра жніво пачынаецца.

Васіль затрымаў яе за руку, абняў, хацеў пацалаваць на разьвітаньне.

За рэчкай бліснуў агеньчык.

— Што гэта? Стагі гараць?

Марынка падбегла да берагу. Агонь пашыраўся і вялікім ліхтаром асьвяціў змрок.

— Бяжы клікаць людзей! Звані. А я на той бок.

Не пасьпела Марынка дабегчы, як моцным, панурым водгукам прарэзаў цішыню звон. Камунары напоўапрануты выбягалі з хат, аглядаліся і убачыўшы полымя, беглі ў бок рэчкі.

Стагі стаялі ўздоўж рэчкі. Гарэлі ў двух мясцох. Вецер, пераносячы полымя з аднаго стогу на другі, агортваў сена, ператвараючы яго ў невялікі кучкі попелу. Стагі што займаліся агнем выглядалі палаючымі сьвечкамі, праз хвіліну павольна тухлі, а іншыя апавіваліся агнем і таксама тухлі.

— Сюды, сюды!—зваў камунараў Васіль.

Хлопцы кінуліся да яго, прабегшы з дзесяць стагоў, пачалі раськідваць сена, каб ня даць доступу агню. Пасьля сена далёка убок. Агонь праз хвілін дакаціўся да раскінутых стагоў, людзі насілі туды ваду, палівалі зямлю і бліжэйшыя стагі.

Агонь як хутка зьявіўся, так і згас, ня маючы доступу далей. На ўсходзе пачырванела неба, гасьлі зоры. Пачынала сьвітаць. Камунары праходзілі каля выгараных чорных плям, аглядалі мейсца, адкуль пачаўся агонь.

— Нехта падпаліў—адазваўся старшыня камуны—Андрэй.

— Разумна зроблена. З напрамкам ветру. Каб не падбеглі, усё-б зьняло.

— Хто гэта мог зрабіць?

Кожны меў нейкія думкі, меркаваньні, але не гаварылі цяпер пра гэта. Далёка за лесам паказаліся першыя праменьні сонца. Асьвяцілі верхавіны дрэў, пераглянуліся ў срабрыстай вадзе і востра заламаліся на чорных лапінах гарэўшых стагоў. Камунары разыходзіліся.

Васіль бяз шапкі, брудны, зморaны затрымаў полымя на мейсцы, дзе нядаўна стаялі стагі.

— Столькі сена! Столькі працы!—паўтараў у думках і чамусьці ў яго ня выходзіў з галавы учарашні выпадак. Учора вечарам ідучы праз поле, угледзеў ён двое людзей, якія пры мецішы яго, шмыгануглі ў жыта і схаваліся. Васіль як здавалася яму, у адным з іх падазраваў Марку Цьвіка, якога вясной выкінулі з камуны, як кулака і шкодніка.

Васіль паплёўся ў камунараўскую стайню, асядлаў каня і борзда паехаў маўклівым гасьцінцам.

Навакол усе яшчэ спала, усё маўчала, толькі ціха шапацелі пры дарозе дасьпяваючыя калосься.

Пераклад з польскае А. К.

Літоўская мастацкая літаратура

Савецкая мастацкая літаратура зьяўляецца магутнай зброяй рабочае клясы у барацьбе за сацыялізм, за культурную рэвалюцыю, за пабудову новага бясклясавага грамадзтва.

Барацьба за пабудову нацыянальнай па форме і сацыялістычнай па зьместу культуры абавязкова прадугледжвае наяўнасьць мастацкай літаратуры на адпаведнай мове.

Працоўныя літоўцы у БССР і СССР разам з працоўнымі усіх іншых нацыянальнасьцяй актыўна ўдзельнічаюць у сацыялістычным будаўніцтве, у пабудове сацыялістычнай культуры.

Літоўцаў у БССР налічваецца да сямі тысяч, а ва ўсім СССР больш 50 тысяч. У БССР маецца літоўскі нацыянальны сельсавет (Малькаўска Мсьціслаўскага раёну), маюцца нацыянальныя літоўскія калгасы (Малькаўка, Сафейск, Верацея) 9 пачатковых нацыянальных літоўскіх школ, і літоўская ШКМ. У Менску выходзіць літоўская газэта «Раўдонасіс Артояс».

Як справа з выданьнем літоўскай пролетарскай мастацкай літаратуры? Ці сучасная яе колькасьць і якасьць можа задаволіць запатрабаваньні літоўскага чытача?

Трэба адзначыць, што рэвалюцыйная літоўская мастацкая літаратура выдаецца ня толькі ў БССР, але і ў РСФСР, а таксама і за мяжой—у Амэрыцы. Нават у белай Літве ў 1921 годзе рабочае выдавецкае таварыства «Sviesa» («Сьвятло») выдала творы першага пролетарскага паэта Юлюса Юнэйса (зборнік вершаў).

Што датычыцца амэрыканскіх выданьняў літоўскай пралетарскай літаратуры, трэба падкрэсьліць, што амэрыканскае літоўскае літаратурнае рабочае таварыства (ALDLD) выдае шмат дробнай літаратуры як напрыклад творы літоўскага пралетарскага паэты Вяграціса, пераклад «Маці» Горкага, пераклады Барбюса, Сынклера. Нядаўна там выдадзены ўспаміны - нарысы т. Міцкевіча-Капсукаса «У царскіх турмах». З надворна-эстэтычнага боку амэрыканскія кнігі заслугоўваюць вялікай увагі. Літоўскія таварышы ў Менску перакладаюць на літоўскую мову «Спалох на загонах» Ц. Галавача з мэтай выданьня гэтага твору ў Амэрыцы.

У Маскве выходзіць літаратурная часопісь «Прекалас» якая пакуль што дае больш літаратурнай крытыкі чымся арыгінальных літаратурных твораў. У 1929 г. ў Маскве быў выдадзены маленькі зборнік вершаў літоўскіх пралетарскіх паэтаў «Kavo» «enais» («На шляхох барацьбы»).

У Менску, у 1928 г. быў выдадзены зборнік рэвалюцыйных сьпеваў на літоўскай мове. Беларускае аддзяленьне Цэнтрвыдавецтва на працягу 1930-31 г. г. выдала на літоўскай мове тры невялічкія перакладзеныя белетрыстычныя рэчы (Савелеў — «Пакой № 13», Аленікаў — «Баявыя дні», Нявераў — «Мішка Доданаў».

У кастрычніку 1932 г. выдадзены зборнік вершаў і паэм лепшага літоўскага пралетарскага паэта Жаленіса (Пранскуса) «Мяцежныя сілы».

Жаленіс у літоўскай пралетарскай мастацкай літаратуры сёньняшняга дню зьяўляецца значнай велічыней як у мастацкай творчасьці, так і у працы ў галіне літаратурнай крытыкі. Жаленіс шматлікія разьдзелы свaix «Мяцежных сіл» прысьвячае сацбудаўніцтву нашай краіны. Вялікай заслугай аўтара зьяўляецца яшчэ тое, што строфы яго шматлікіх разьдзелаў, поўныя рэвалюцыйнага баявога зьместу, прысьвечаны клясавай рэвалюцыйнай барацьбе працоўных мас у капіталістычных краінах, у прыватнасьці у фашыстоўскай Літве. Аўтар ставіць сваей мэтай праз клясавую пралетарскую рэвалюцыйную паэзію зьвязаць масы нашых працоўных чытачоў літоўцаў з іх братамі па клясе, якія змагаюцца за мяжой. Гэта зьяўляецца адным з дадатных бакоў зборніка.

У 1933 годзе літоўская сэкцыя Нацсэктару ДзВБ уносіць у свой рэдакцыйна-выдавецкі плян выданьне 100 друкаваных аркушаў мастацкай літаратуры, 25 проц. з якіх будуць займаць арыгінальныя творы літоўскіх пралетарскіх пісьменьнікаў і паэтаў. Мяркуецца выдаць альманах літоўскіх пралетарскіх пісьменьнікаў і паэтаў. Прадугледжана таксама і выданьне зборніка вершаў Содайніса-Байшнора. Рэшта—пераклады беларускіх, расейскіх і замежных пралетарскіх пісьменьнікаў.

Надзвычай гостра адчуваецца недахоп сцэнічна - драматургічнай літаратуры.

Існуючыя кадры літоўскіх савецкіх пісьменьнікаў вельмі недастаткова.

Стварэньню новых кадраў значна перашкаджае недастатковае авалоданьне літоўскай мовай, як літоўскай моладзьдзю, так і пэўнай часткай літоўскай пралетарскай інтэлігенцыі.

Зьезд літоўскіх савецкіх пісьменьнікаў, які па ініцыятыве часопісі «Прекалас» мае быць скліканы у наступным годзе, безумоўна, дапаможа вырашыць пытаньне як кваліфікацыі існуючых, так і выхаваньня новых кадраў літоўскай пралетарскай літаратуры, узьніме яе творчую прадукцыю, якая на сёньняшні дзень зьяўляецца колькасна недастатковай, а якасна незаўседы здавальняючай.

Вілунас.

ВІЛЬГЭЛЬМ ГАРАЎСКІ

Стах Рыльчак

(Урывак з апавяданьня „Трактарыст")

Перад полуднем прыехаў Рыльчак. Давідовіч спаткаў яго ля сталоўкі неяк раптоўна і нечакана.

— Як добра, што ты прыехаў. Меркаваў, што зусім да нас ня вернешся.

Усьміхнуўся, хацеў яшчэ нешта выгаварыць, але не знайшоў слоў. Пасьля праз хвіліну спытаў:

— Пехатою?

— Так.

Стаялі хвіліну моўчкі:

— Работы будзе, як гоману на рынку,—пачаў Давідовіч.

— Парашылі, каб на працягу пятнаццаці дзён закончыць сяўбу. Сёньня першыя плугі выехалі ў поле.

— Тут загадваюць у дзесяць дзён засеяць.

Рыльчак дастаў з кішэні скамечаную тоненькую паперку.

— З райкому,—сказаў падаючы таварышу.

Давідовіч глянуў на сьляпыя шэрагі літар, што былі надрукаваныя на машынцы, і як дабягаў канца над брывамі сьцягваліся глыбокія чорствыя складкі.

— Ну іх да ліха!—ня стрымаў абурэньня,—пісаць ім лёгка. Добра, калі сяўбу кончым на працягу пятнаццаці дзён.

Рыльчак усьміхнуўся.

— Зробім у дзесяць. Хай толькі да свайго каня дабяруся.

Палала ў ім нястрыманая ахвота, каб хутчэй узяць стырно трактару і з шумным грукатам выехаць у поле. Марыў пра гэта некалькі год. Няхай тады глядзяць, як ён, Стах Рыльчак, будзе шліфаваць цёплыя чорныя скібы. Бронзавыя шчокі пацямнелі яшчэ мацней ад наплыву крыві. Малыя чорныя вочы заіскрыліся дзіўным гарэзным бляскам.

— Нам трэба засеяць дзьвесьці гэктараў—асьцярожна ўставіў Давідовіч.

— Засеем трыста.

Давідовіч добра разумеў яго юнацкі запал. Спадабаліся яму гэтыя палаючыя *жывым агнём зрэнкі Рыльчака,* але сумняваўся, што гэтага запалу хопіць яму толькі на пару дзён, і дзеля гэтага дадаў:

— Не гарачыся, Стах! Глядзі на ўсё больш спакойна. Работы шмат, работа налёгкая. Можа здарыцца так, што не дадзім рады дзьвесьце гектарам поля... А ты праз тыдзень будзеш шукаць прычыну, каб ня выйсьці на работу.

— Я?!!—крыкнуў так моцна, што Давідовіч міжвольна ўздрыгнуў.

— Я?.. па-першае, абвяшчаю сябе ўдарнікам... сёньня абвяшчаю, разумееш, па-другое, бальшавіцкай трываласьці хопіць мне надоўга. Па-трэцяе —дзе машына?

Давідовіч зьмераў яго доўгім уважлівым поглядам.

Па-першае, аддыхні з дарогі,—адказаў тым самым тонам,—па-другое, у сталоўцы праз гадзіну будзе полудзень, па-трэцяе... па-трэцяе, ці вашы курсы ўжо скончыліся? Калі ты выехаў з Менску?

— Курсы працягнуцца яшчэ некалькі дзён; а выехаў зараз-жа па атрыманьні тваёй паўторнай тэлеграмы, учора вечарам. Маю пасьведчаньне, што можна мне даверыць трактар.

Праз хвіліну спытаў ізноў:

— Дзе-ж машына?

Давідовіч многазначна ўсьміхнуўся.

— Перш за ўсё ты павінен зацікавіцца полуднем і адпачынкам. Машыну пакажу пазьней.

— Але-ж мне трэба аглядзець матор, праверыць,—пакрыўдзіўся Рыльчак.

— Ну, дык глядзі сабе,—махнуў рукою Давідовіч,—трактар стаіць у гумне. Я пайду ў сьвінарнік.

Адышоўшы некалькі крокаў, аглянуўся і прыпомніў з усьмешкай.

— Праз гадзіну полудзень.

Рыльчак таксама ўсьміхнуўся і зьнік за паваротам вуліцы. Выходзячы са сьвінарніка, Давідовіч пачуў, як за стайняй адазваўся трактар. І недайшоўшы яшчэ да вуліцы, грукат перасунуўся ўжо пад канец вёскі, а пазьней праз сенажаць на поле.

— Ня вытрымаў, атрапёны. Хутка выбег за гумно, адкуль відаць было шырокае леташняе іржышча ўздутае пасярэдзіне, як вагромны пухір.

На ўсхіле паўзгорку аратыя ўстрымалі коняй і прыглядаліся як трактар сунуўся па краю поля, палыскуючыся чорным жалезам, як даткнуўся ён лемяшамі вясеньняй вільготнай зямлі і стружкамі закруціў чатыры блішчастыя скібы:

— Няхай глядзяць,—меркаваў з гордасьцю Давідовіч,—можа ў іх работа хутчэй пойдзе.

Коні выцягваючы шыі і стрыгучы вушамі таксама глядзелі ў бок трактару. Мо' дрыжэлі ад страху перад чорным жалезным канкурэнтам, мо' былі задаволеныя, што ім цяпер убудзе працы, а мо' наогул ня думалі сваімі конскімі ілбамі. Дзівіліся пэўна, што за прыемнасьць маюць людзі з гэтага грукату, што падымаюць на полі.

Зялёнка доўга глядзеў на трактар, трымаючы шырокую далонь паўстрэшкам над ілбом, пасьля апусьціў руку і прамовіў да таварышоў:

— Нам тут больш рабіць няма чаго. Паедзем полуднаваць.

Аратыя заварочвалі коняй і павольна сунуліся з плугамі ў бок вёскі.

Рыльчак дрыжачымі рукамі моцна сьціскаў стырно. Але трактар, як капрызны малыш, кідаўся ўва ўсе бакі. Мо' таму, што Рыльчак быў усхваляваны, мо' таму, што хаос першага ўражаньня работы адабраў яму сілы. Мо' таму, што няпрывычныя рукі не маглі весьці трактар па простай лініі.

І толькі ўзьехаўшы на ўзгорак, адчуў, што спакайней пульсуе сіла, замкнёная ў цыліндрах матору і што машына сунецца раўней і больш упэўнена. Зьяжджаў цяпер з пахілу, што адыходзіў на захад аж да самых слупоў пагранічча. Вось там, на тым баку нейкі селянін торгаў лейцамі худога каняку, аручы вузкі загон агароджаны з абодвух бакоў грубым плотам леташняга быльнягу на межах. Селянін азірнуўся на Рыльчака і стаяў нейкі час, утаропіўшы зайздросны погляд у бліскучае жалеза. Пасьля ізноў пахіліўся над плугам і тузануў лейцы. Рыльчак дакладна бачыў кожны яго рух. Воддаль відаць быў панскі двор, абсаджаны высокімі таполямі.

Рыльчак націснуў вагарчык, пабольшыў доступ паліва ў разагрэтыя цыліндры матору. Хацелася яму, каб цяпер трактар гучэў больш моцна, каб рэха бегла, на поле туды за слупы пагранічча.

Ехаў уздоўж граніцы, пасьля зьвярнуў ізноў у бок узгорку, абвіваючы вялікім колам вялізарны абшар поля. За першаю скібаю лягла другая і трэцяя пашыраючы вільготны пояс ральлі.

Сонца пахілілася ўжо на захад, а Рыльчак усё працаваў забыўшыся пра голад і адпачынак. Нейкае дзіўнае ўпаеньне работай загадвала яму забыцца ў гэту хвіліну пра існуючае вакол яго жыцьцё. Жадаў толькі, каб больш напружана вібраваў газ у маторы, каб мацней разьліваўся лёскат, тады, як пад'яжджаў у бок пагранічча.

Адчуваў, што ў стомленых цяглiцах час-ад-часу прабягае нявыразная боль. Мэталевы лёскат матору неміласэрна таўчэ вушы аж да адурэньня, аж да нязноснага болю ў галаве. Цела падскаквае на цьвярдым дрыжачым сядзеньні, як воз на выбоістай дарозе. Калі паварачваў на ўсход, рэзкі ветрык абвяваў смаглы апалены сонцам твар. Тады вочы міжвольна звужаліся і хвілінамі хацелася спаць. Думкі нячутна, як кажаны, вылятвалі з галавы і дзесьці ў глыбі мазгоў пластаваўся дакучлівы грукат машыны.

— Гэта ад няпрывычкі,—мільганула ў галаве.—І ў яго дрыжачым вызораньні, як у кіно, пачалі прасоўвацца прыцьмяненыя вобразы. Прыпомніў як яшчэ нядаўна, калі ня было калгасу, хадзіў на службу да заможных, бег думкаё аж да дзевятнаццатага году, калі зараз-жа пасьля нямецкай акупацыі яго бацька быў першым старшынёю першага сельсавету ў іх вёсцы.

Адступаючы ад белапольскіх войск чырвонаармейцы прапанавалі даць яму чацьвёра коняй. Выканаць гэты загад было цяжка. У вёсцы ня ўсе гаспадары мелі коняй. А разам з гэтым шматгадовая вайна яшчэ раней адабрала цяглавую сілу. І тады бацька нядоўга **думаючы пашоў з чырвонаармейцамі** на хутар да Яжэмскага. Вывелі з яго стайні чацьвёра сытых коняй. Яжэмскі ня ўпіраўся, ведаў, што дарэмна. Але калі адходзілі буркнуў праз зубы на бацьку:

— Папамятаеш!..

На заўтра на вёску напалі атрады белапалякаў і тады бацька нічога ня кажучы схапіў яго, Стаха, за руку і сагнуўшыся па загуменьнях, праз поле пабег у бок лесу. Калі дабеглі да першых кустоў, над іх галовамі з жаласьлівым сьвістам праляцела некалькі куль. Пазьней усё сьціхла і толькі разложыстае гольле дрэў шумела панура і варожа.

Першую ноч пераспалі пад густою ёлкаю на мягкім вільготным імху. О, як-жа ён баяўся ў гэтую першую ноч! Кожны шэлест выдаваўся крокамі цікуючага ворага.

З кожнага куста, блішчэла руля накірованае на іх стрэльбы. І калі нязнанае дагэтуль пачуцьцё страху дарэшты надарвала дзіцячае ўваабражэньне, прытуліўся бліжэй да бацькі і спытаў плаксівым голасам:

— Чаму, тата, няма для нас месца ў вёсцы, сярод людзей? Чаму мы ажно тут прымушаны начаваць? Бацька абапёрся на локаць і ў першым водблеску зараніцы распачалася лекцыя клясавага змаганьня.

А раніцою бацька кудысьці пашоў, заставіўшы яго над берагам балота сярод кустоў алешніку. Доўгім здаваўся яму гэты дзень. Папоўдні бацька вярнуўся з куском хлеба за пазухай і жменяй дробнае бульбы ў шапцы. Далей пацягнуліся дні падобныя адзін да другога. Праз цэлыя дні зьбіралі ягады, а ноччу бацька выпраўляўся за бульбаю. Смажылі над вогнівам грыбы, а часам удавалася дастаць з птушынага гнязда падрастаючае пісклянё, але калі не хапіла яды і васеньнія дажджы ўнеможлівілі начлег у лесе, бацька ўзяў яго за руку і павёў ад вёскі ў вёску жабруючы кавалак хлеба. Былі такімі абадранымі і бацька так абросшы барадою, што ніхто не падазраваў у іх бунтаўшчыкоў. Так цягаліся пару тыдняў, ажно каля Менску пакінуў яго бацька ў старой цёткі, а сам дзесьці прапаў. Толькі адыходзячы сказаў:

— Нічога ня зробіш адзінкаю Трэба зьбірацца гуртам.

Вярнуўся праз год. Вярнуўся ў шэрай доўгай шынэлі, у будзёнаўцы з нашытаю на ёй вялікаю чырвонаю зоркаю, але вярнуўся толькі з аднэй рукою. Ён і цяпер носіць каровам сена, прыціскаючы скупыя ахапкі аднэй рукой да грудзей.

Рыльчак раптам узьняў галаву і хвіліну абыякава глядзеў наперад, не разумеючы дзе ён знаходзіцца. Пад ім дрыжэла разгарачаная машына, а навакол поля клаўся вясновы змрок. На небе рассыпаліся рэдкія бліскучыя зоркі.

І аклі апрытомнеў, раптоўна зламаў стырно і адначасна аўтаматычна вылучыў плугі. Пагнаў хутка ў бок вёскі.

У сталоўцы спаткала яго Марта.

— Вячэра яшчэ не гатова,—сказала яна разводзячы рукамі. Казалі нам выдаваць пасьля сходу, дык мы і ня надта сьпяшаліся.

— Дзе сход?—спытаўся сонна.

— Але ты пачакай! Табе мо' штонебудзь знайду.

— Дзе сход?—паўтарыў настойлівей.

Марта глянула на яго і адказала дрыжачым голасам:

— Дзе-ж ён можа быць як не ў школе?

Рыльчак павярнуўся і хістаючыся пашоў на вуліцу. Здавалася яму, што зямля дрыжыць пад нагамі, як сядзеньне трактару. Над вёскаю лягла мёртвая цішыня. Але ў адуранай галаве усьцяж званіў бязупынны грукат...

А ў школе аж да адчыненых дзьвярэй было поўна калгасьнікаў. Над галовамі воблакам узносіўся дым ад спаленай махоркі. Праз адчыненае вакно урываўся ветрык і калыхаў гнуткае жаўтаватае полымя лямпы.

Рыльчак не заўважаны уціснуўся ў памяшканьне і стаў ля парогу. З першых гутарак зразумеў, што абмяркоўваюць пытаньне пра заключэньне ўмовы сацспаборніцтва з суседнім калгасам «Чырвоны шлях». Пры стале сядзяць прадстаўнікі з «Чырвонага шляху», пра нешта ціха гутараць з Давідовічам. Адчуваецца, што калгасьнікі ня хочуць падпісваць умовы сацспаборніцтва. Большасьць выказваецца супраць. Найбольш незадаволены Даніла. Ён устае з лавы, махае рукой і крычыць фальцэтам:

— Ня трэба нам гэтай умовы. Кожную вясну сеялі бяз гэтага спаборніцтва і заўсёды добра расло. Навошта сябе і коняй душыць, калі і так пасьпеем. Дзе нам раўняцца да «Чырвонага шляху»? У іх коні падабраныя і вупраж спраўная і ўсё. Яны могуць у дзесяць дзён засеяць, а мы не. Дык няхай яны сабе сеюць, а мы сабе. Можа мы за месяц пасеем, абы парасло.

Водгалас здаваленьня абляцеў сход, калі кончыў гаварыць Даніла.

Пасьля яго ўстаў Давідовіч, пачакаў хвілінку, пакуль не заціхла і ўсьміхнуўся. (Ён яшчэ можа ўсьміхацца).

Рыльчак адчуў, як кроў выцяла яго ў галаву і нібы шалёны віхор тарганўў усё нутро. Даніла яшчэ малады хлопец. Меў незаможную гаспадарку. А цяпер так па-кулацку разважае. Гэта давяло Рыльчака да шаленства. Меў у гэту хвіліну шчырую ахвоту падыйсьці да Данілы і заехаць яму з цэлай сілы ў твар.

Але ўжо гаворыць Давідовіч дужа спакойна і ўпэўнена, быццам-бы тое, што яшчэ ня зроблена, было ўжо даўно гатова.

— Умову сацспаборніцтва безумоўна падпішам. Заўтра самі пераканаецеся, што праца пасунецца куды хутчэй. Трэба толькі, каб усе коні і людзі вышлі на работу. Думаю, што гэта зробіць Даніла.

Сход адказаў лёгкім сьмехам.

— Я не... Я ня буду!..—крыкнуў пужлівым голасам Даніла.

На гэта адгукнуўся моцны выбух сьмеху.

Давідовіч пачакаў хвілінку пакуль не замоўк шум і гаварыў зноў:

— Калі сход пастановіць, дык Даніла будзе кантраляваць выхад на работу. Мяркую,—дадаў усьміхаючыся,— што гэтаму ніхто супярэчыць ня будзе.

— Не, не!—адказалі адзіночныя галасы з месц.

— Дык бачыце! Зараз усё ўладзім. Не забывайцеся, што маем яшчэ трактар.

Тут голас Давідовіча пацьвярдзеў і выліўся мэталёвым гукам.

— Наш трактар павінен працаваць цэлыя суткі. Дадзім яму для апрацоўкі сто га, гэта будзе яго норма. Няхай зарэ і засее. Рэшту зааром і засеям коньмі. Маем цяпер аднаго трактарыста, але сёньня выдзелім яшчэ двое людзей, якіх Рыльчак у працягу працы павінен будзе вывучыць на трактарыстых.

— Захоча ён вучыць!—даляцеў нейчы голас ад дзьвярэй. Чаму не захоча?—вочы Давідовіча заблішчэлі неяк дзіўна і голас набраў нейкай незразумелай жалезнай сілы.

— Рыльчак усё робіць. Цяпер калі вы спрачаецеся каб сяўбу расьцягнуць на цэлы месяц, Рыльчак галодны, змораны адзін працуе на полі. Выйдзеце на вуліцу і паслухайце як гудзе трактар на полі.

У Рыльчака пацямнела ў галаве. А што, калі сапраўды хто-небудзь выйдзе паслухаць? Альбо калі аднавокі Марцім, што стаіць побач, крыкне:— «Рыльчак цэлы вечар на сходзе сядзіць»! Што тады? Тады асьмяюць Давідовіча, асьмяюць проста ў вочы.

Рыльчак не адрываючы позірку ад сходу выбраўся за дзьверы і бягом кінуўся ў бок гумна.

Праз некалькі хвілін рэзаў іржышча трактар, кідаючы перад сабою вузкі струмень дрыжачага сьвятла.

Пераклаў з польскае С. Ш.

Р. ГАЛУБІЦКАЯ

„Бацькаўшчына“ ў БДзТ-1

(Пастаноўка Літвінава, музыка Цікоцкага)

П'еса шырокага палатна. Гэта эпапея, што ахоплівае цэлую гістарычную эпоху. У п'есе руйнуецца непарушная вера ў цара і бацькаўшчыну, праз прызму перараджэньня чалавечага сьветапогляду. Гэта самае цікавае ў п'есе. Гэта дадатны бок п'есы.

Тут ня толькі пералік гістарычных падзей. Падзеі вялікай эпохі пераламляюцца праз псыхалёгічнае перавыхаваньне сям'і, праз сутычку ідэалёгій у сям'і, праз гаспадара сям'і Леапольда Гушку.

Гушка абагулены тып. Гэта нашчадак сілескага ткача жабрак—селянін, даведзены да філёзофскага абагуленьня ў п'есе. У ім, як у фокусе, зьбіраюцца і нарастаюць клясавыя супярэчнасьці, каб пасьля прысьці да камунізму, да веры ў перамогу свае клясы.

У яго нейкая апантаная вера ў цара, у айчыну, у паданства, нават у кулака, што прадае яму зямлю і ашуквае яго. Ён перакананы ў гэтай пакорнасьці і сьляпой устойлівасьці.

Надрыўны пералом у сьвядомасьці сьлепаверуючага Гушкі—кульмінацыйны пункт. Адгэтуль ідзе яго станаўленьне, пераход чалавека ў іншую якасьць. Яшчэ крышку і ён робіцца бальшавіком. Праўда, надзвычайна непраўдзіва, што ён так хутка прыходзіць да Леніна. У п'есе прыход да Леніна мала абумоўлены, а ў спэктаклі зусім не паказаны.

У асноўным гэта моцная пераканаўчая фігура, якая робіцца філёзофскім стрыжнем п'есы.

Яго дзеці—толькі слабое адлюстраваньне яго самога. Яны пададзены больш закончана з самага пачатку, але затое на працягу п'есы іх якасьць не мяняецца. Калі ў дачкі адбыўся нейкі зрух, дык сын Адась пададзены як застылая існасьць. Праўда, гэта вытрыманы стойкі камуніст, але адсутнасьць сумненьня, гэта «стопрацантнасьць» пазбаўляе яго жывой пераканальнасьці. Пераканальнасьць гэтай фігуры падарвала яшчэ і бледая трактоўка яе тэатрам, якая не напоўніла жыцьцём і не зрабіла моцнай фігуру моцнага і адданага партыі бальшавіка.

П'еса ахоплівае вялікі ланцуг важнейшых падзей, што зрабілі гісторыю. Клясавая барацьба на фронце, як актыўны пачатак рэвалюцыі, лютаўскі і за ім кастрычнікаўскі перавароты.

Усё гэта насычана ня толькі гістарычнаю праўдаю, але вялікай здольнасьцю шырокага мастацкага ахопу.

Той факт, што п'еса перапрацавана з раману, кладзе пэўны адбітак на драматычную канву п'есы. У ёй адчуваецца вялікі налёт апавядальнасьці, якая відаць у доўгіх монолёгах, у апавяданьнях ад трэцяй асобы, якія аслабляюць дынамічную накіраванасьць п'есы.

Але ў вялікага мастака, Кузьмы Чорнага, нават гэта апавядальнасьць мясцамі набывае выключную драматургічную сілу. Варта згадаць апавяданьне зяця Леапольда Гушкі пра выратаваньне ім афіцэра. Ня гледзячы на тое, што глядач раней ведае пра гэта з дзеі, тым ня менш апавяданьне ён слухае з зацікаўленасьцю.

Большая-ж частка маналёгаў захоўвае эпічную манатоннасьць. Гэта ў большай меры тлумачыцца яшчэ і інтэрпрэтацыяй іх тэатрам.

П'еса гэта зойме па праву адно з віднейшых месц ня толькі ў беларускай, але і ва ўсёй савецкай драматургіі. Гэта першая п'еса такога шырокага ахопу падзей.

Але ці даведзена эпапея да канца.

Але ці даведзена эпапея да канца? толькі разглядзеўшы, як працаваў тэатр над цікавейшай п'есай, як ён яе трактаваў.

Трэба адразу адказаць, што пастаноўка ня вартая п'есы.

У ім няма кампактнасьці дзеяньня

Асноўны недахоп спэктаклю—гэта яго памеры. Яны набылі такі паграмжальны характар у пастаноўцы, што могуць быць залічаны за мэтад распрацоўкі.

Кірмаш. Самы пачатак спэктаклю пададзены ў пляне жанравых абразкоў з вялікімі адступленьнямі, што адцягваюць вырашэньне асноўнага замыслу. Трэба было адразу пачаць з Леопольда Гушкі, з кірмашу, на якім селянін прадае апошнія боты, каб набыць кавалачак зямлі. Але мітусьня народу на кірмашы не падпарадкавана гэтай зусім акрэсьленай тэме і ўспрымаецца зусім як мітусьня.

Тое-ж самае адносіцца і да царкоўных сьпеваў, паказаных дужа доўга і падрабязна. Паказ іх не пададзены у парадыйным, альбо ў грatэскавым пляне. Цягучасьць ператварае ўсё гэта ў натуралізм. Калі-б гэта самае было паказана карацей, дык гэта ўспрымалася-б як характэрная дэталь спэктаклю. У большае—такая сцэна ня можа і не павінна вырасьці. Але ў надобнай трактоўцы прыём выжывае самога сябе. Ён ператвараецца ў сваё адмаўленьне. У дадзеным выпадку замест парадыйнасьці сцэна мае ў сабе элемэнты натуралізму, якія ствараюцца толькі вялікай і падрабязнай цягучасьцю.

Наогул уся пабудова сцэнічнай дзеі ня ідзе па лініі прыўзьніманьня і раскрыцьця сэнсу п'есы. Уводныя эпізоды, эпізоды, якія тэатр даў ад сябе, перашкаджаюць раскрыцьцю гэтага сэнсу. Але калі першы і другі акты больш ці менш прымальны ў гэтым сэнсе, і неяк усё-ж выяўляюць устаноўку п'есы, дык трэці акт проста незразумелы. Па-першае ён дужа скамканы. Вялізарныя падзеі ў ім так зсунуты ў параўнаньні з шырынёй паказу царызму і вайны, што яны займаюць незаслужана малое месца ў спэктаклі. Па-другое, вырашан ён так сумятліва і шумна, з вялікай колькасьцю танных эфэктаў (стрэламі і мільганьнем сьвятла), яму бракуе поўнаты мастацкага вобразу, нават той недапрацаваны тэкст, які прызначан для трэцяга акту, можна было-б вырашыць у пляне большай паглыбленасьці вобразу, у пляне яго мастацкага замацаваньня.

Што асабліва зьдзіўляе ў такой пастаноўцы рэжысэра, што мае за сабой вялікі мастацкі актыў, у пастаноўцы самага буйнага тэатру на Беларусі—гэта адсутнасьць акторскага вобразу у спэктаклі. П'еса Кузьмы Чорнага дае выключна багаты матар'ял для пабудовы насычанага, поўнакроўнага вобразу, але тым ня менш амаль ні водзін актор яго не стварыў. Нават, оязумоўна, таленавіты актор Уладамірскі будуе свой вобраз няправільна. Ён спачатку зусім правільна грае захопленага сваёй «прыватнай» праўдай селяніна, што пасьляпому цягнецца да ўласнага кавалку зямлі. У яго нейкая свая «прыватная» пераканаўчая правата. Але памылка актора складаецца з таго, што ў такім-жа пляне ён працягвае ігру, калі Гушка ўжо іншы, калі ў ім ўжо наступіў пераварот, які зрушыў звычныя усты яго псыхікі. І тут ён неяк павінен стаць больш самім сабою, ён павінен стаць прасьцей і чалавечней. Але ў ім па-ранейшаму застаецца патэтычны надцін. Ён-жа ў такой ступені захоплены сваёй аб'ектыўнай праўдай, праўдай сваёй клясы, як і сваёй «прыватнай» праўдай. У псыхіцы чалавека адбыўся вялікі зрух, а манера ігры актора не зьмянілася.

Цікава пачаў будаваць вобраз Эвэля Цывіна актор Зораў. Зораў эканомнымі акторскімі сродкамі даў жывы вобраз вытрыманага бальшавіка. У гэтым сэнсе яго работа надзвычай значная. Нядрэнная таксама яго ігра на акцэнце, але дрэнна тое, што ён, у асноўным эканомна будуючы сваю ролю, тут страчвае адвучаньне меры.

Музыка Цікоцкага ня стала актыўным элемэнтам спэктаклю. Гэта толькі добрая ілюстрацыя. Яна дужа культурная, але ўсё-ж у ёй няма той «ізюмінкі» якая-б была носьбітам слыхавога вобразу ў спэктаклі.

Спэктакль «Бацькаўшчына»—эклектычны спэктакль. Ён трымае ў сабе традыцыі ранейшых работ Літвінава, ды іншых пастановак Белдзяржтэатру.

П'еса сказала сваё новае і значнае слова ў савецкай драматургіі. Пастаноўка гэтага слова не сказала.

Таленавіты рэжысэр тав. Літвінаў на чале буйнейшага тэатру БССР мае ўсе магчымасьці сказаць яго. І ў бліжэйшых-жа пастаноўках яны павінны гэта зрабіць.

Ад рэдакцыі: Друкуючы артыкул тав. Галубіцкай, рэдакцыя адзначае, што яна зьвернецца да больш шырокага абмеркаваньня спэктакля «Бацькаўшчына» ў бліжэйшых нумарох нашай газэты.

Няўдалае „папярэдняе выказваньне думак“

Газэта «Чырвоная Зьмена» ад 24 лістапада ў № 257 апублікавала артыкул нейкага Аркадзя Ш. пра п'есу Кузьмы Чорнага «Бацькаўшчына». Рэдакцыя ў сваёй заўвазе гаворыць, што «артыкул зьмешаны ў парадку папярэдняга выказваньня думак» і абяцае зьвярнуцца ў бліжэйшы час да шырокага абмеркаваньня пастаноўкі.

Вось і варта пагаварыць пра тое, як распачага гэтае «папярэдняе выказваньне» рэдакцыяй праз Аркадзя Ш.

Артыкул гэты (калі яго так можна назваць)—апагэй літаратурнай няпісьменнасьці і мастацкай бязгустоўнасьці. Ёсьць такія няўдалыя трагэдыі, дзе ў самых трагічных мясцох публіка гамэрычна рагоча. Так і з гэтым артыкулам. Там, дзе аўтар спрабуе гаварыць «высокім штылем» атрымліваецца нізкапробная фэльетонная гумарыстыка. Бездапаможнасьць аўтарскага пяра выпірае амаль з кожнага радка. Цытуем.

Вось малюнак таго, як тэатр рыхтаваўся да пастаноўкі:

«Рэпэтыцыі ішлі пад грукат і лязг цьвікоў (?!) Тэатр рамантаваўся». Больш у аўтара пра гэта ні слова...

Аўтар спрабуе перадаць зьмест п'есы:

«Леапольд Гушка, патомак сілескага ткача, патомак сілескіх барацьбітоў за аслабаненьне (за якое?—А.) Чалавек бяз паддантства. Жыцьцё ярмом, вялікім цяжарам ляжыць на яго патыліцы (?!) і Леапольд Гушка робіць правільны (?) вывад: селянін павінен працаваць на **сваёй** (падкрэслена намі—**А.**) **зямлі**, але зрабіўшы гэты **правільны** вывад, Гушка ня тым шляхам ідзе да дасягненьня сваёй мэты». Аўтар рэцэнзіі фактычна становіцца на рэйкі апалёгэтыкі дробнага буржуа - уласьніка. Сьцьвярджаючы права ўласнасьці на зямлю, ён усё-ж лічыць, што Гушка «ня тым шляхам ідзе да дасягненьня свае мэты»—купляе зямлю ў кулака. Рэцэнзэнт ня зводзіць канцоў з канцамі. Які-ж шлях для Гушкі правільны?

У рэцэнзіі «лірычным тонам» пераказваецца, як «Гушка прадае сваё барахло ,як кулак зьдзекуецца з яго», «ківаючы бурачнай мордай» (вобразны лексікон з арсэналу Аркадзя Ш!) Апісваецца малюнак вясельля. Рэцэнзэнт апавядае пра тое, як «гарачая кроў цячэ ў гушкавых жылах», як пасьля весткі пра атрыманьне паддантства «вясельле яшчэ з большым размахам ідзе ўтару». «Ну і дзень, зварʼяцець можна»—дадае Аркадзь Ш. да тэксту п'есы Кузьмы Чорнага. У вачох рэцэнзэнта Леапольд Гушка толькі тое і робіць, што вар'яцее: «Варочаецца сын. Леапольд ня верыць сваім вачам—ён амаль вар'яцее». Пасьля вестак пра абвяшчэньне вайны рэцэнзэнт перадае сытуацыю такім чынам: «Не патрэбна паддантства вашага—крычыць Гушка, **варочаючы вялікімі вачыма** (?!) Яму стала зразумела ўся палітыка».

Рэцэнзэнт вульгарызуе п'есу, напісьменна камэнтуючы яе зьмест: «Вось яны пэрыпэтыі (?). І гэта зразумела, кладзе адбітак на яго сьветапогляд. Не, гэта не перараджэньне, ён бунтар з самага пачатку—але ён, Гушка, толькі зараз яскрава ўявіў і зразумеў **грамадзкія і палітычныя пераплёты** (?!) І таму ён крычыць: «Трэба скінуць цара, трэба скінуць бога» (што за хаос!—**А**).

Ня будзем прыводзіць іншых вымудраў рэцэнзэнта накшталт таго, што «загартаваны камуніст» (Цывін) знаходзіць у сабе нейкі «лірычны паток» і інш.

Зьвернем яшчэ ўвагу на адну вялізарнейшую прынцыповую памылку ў артыкуле—гэта выказваньні Аркадзя Ш. пра тое, што: **«Практыка паказвае, што даць станоўчы вобраз значна цяжэй, чым адмоўны».** Гэта аб'ектыўна-ліквідатарская дэмабілізуючая устаноўка вядзе да змазваньня праблемы паказу станоўчага героя эпохі сацыялістычнага будаўніцтва на сёньняшні дзень практыка паказвае не на тое, што даць станоўчы вобраз значна цяжэй, чым адмоўны, а на тое, што мастакі ў паасобных выпадках ня могуць яго даць, не падышлі яшчэ шчыльна да ўсебаковага асэнсаваньня, праўдзівага паказу новага чалавека эпохі будаўніцтва бясклясавага грамадзтва.

Аўтар асьмельваецца заяўляць: «Савецкая драматургія **амаль ня мае** ў сваім арсэнале поўнакроўнага вобразу савецкага героя» і гэта ў той час, калі ў нашай савецкай драматургіі дасягнуты вялікія посьпехі ў гэтым кірунку (ну, хоць-бы такія прыклады, як Кляра і Кімбаеў са «Страху» Афінагенава, Мароз з «Гуты» Кобеца ды інш.).

Вывад просты. Артыкул Аркадзя Ш. ні ў якай меры ня можа прэтэндаваць на рэцэнзію. Ніякага разбору п'есы «Бацькаўшчына» фактычна **няма**.

Ленінскі камсамол Беларусі хоча бачыць на старонках «Ч. З.» высокаякасную і палітычна-прынцыповую ацэнку падзей на літаратурна-мастацкім фронце і ў прыватнасьці—такога буйнага дасягненьня ў арыгінальнай беларускай савецкай драматургіі, як «Бацькаўшчына» Кузьмы Чорнага.

АСЬЦЕ.

Сыгнал трэба пачуць

Ул. Маркоўскі. Паравоз Оч 4631 (нарыс) ДзВБ. Менск, 1932 г. стар 61, тыраж 5000, цана 25 кап.

Армія чыгуначнікаў гераічна змагаецца за аздараўленьне свайго вучастку транспарту, за аздараўленьне яго асноўнага зьвяна—паравознае гаспадаркі. І пасьпяховыя этапы гэтае барацьбы высоўваюць баявы лёзунг ударніцтва і сацспаборніцтва: Здаровы паравоз павінен весьці за сабой здаровыя вагоны».

На фоне агульнага імпэтнага імкненьня наперад вылучаюцца асобныя постаці герояў барацьбы за здаровы паравоз, вагон, вымалёўваюцца постаці першакоў-ударнікаў якія стаяць на чале масы якія запаляюць яе ўдарніцкім прыкладам. І праца ператвараецца для ўсяе масы ў справу гонару, мужнасьці і гэройства.

Якая ўдзячная, якая ганаровая задача для савецкае літаратуры—паказаць гэты складаны працэс аздараўленьня транспарту перароблі армії яго работнікаў! Якое багацьце тэматыкі; якая плойма матар'ялу; мастацкая перадача якога ўзброіць масы веданьнем жыцьця сацыялістычным вопытам; будзе заклікаць і ўзьнімаць на новы штурм на новыя баі за пабудову сацыялізма. І ня толькі для мастацкіх, абагульняючых матар'ял, вялікіх твораў шмат дае транспарт. Пачэсныя задачы ўскладае ён і на нарыс, даючы для яго дакумэнтальны, пераканаўчы і ўражальны матар'ял.

І аднак... транспартная тэматыка—вузкае месца ў нашай савецкай літаратуры. На Беларусі, прынамсі ня знойдзецца ні воднае кніжкі, якая-б знаёміла чытача з гэроікай транспарту, яго буднямі барацьбы за здаровыя сталёвыя шляхі. Нашы пісьменьнікі ня спынілі свой зрок на чугунцы. Яны ведаюць яе адно як пасажыры. Некаторыя проста пужаюцца чугуначнай складанай спэцыфікі («Лепш ужо ў саўгас, калгас, альбо на завод паехаць!»). І гэта глыбокая памылка. Пісьменьнікі забыліся на буйнейшы атрад пралетарыяту Беларусі, на прамысловую галіну, удзельная вага якое перавышае астатнія. Яны спасавалі перад цяжкасьцямі засваеньня чыгуначнае тэматыкі, ня выканалі таму свайго пісьменьніцкага абавязку перад чыгуначнікамі, перад усёй савецкай грамадзкасьцю.

І таму з асаблівай цікавасьцю бярэш у рукі кніжку **тав. Маркоўскага**, вітаючы шчыра яе зьяўленьне. Гэта—першая ластаўка, першы крок на шляху засваеньня чыгуначнае тэматыкі сёньняшняга дню.

У кніжцы тры нарысы. Два з іх—кароценькая, мастацкі-пераканаўчы замаляваныя эцюды. «Трэці пост» паказвае нам радавога стрэлачніка Калюту, адданасьць якога рабоце, усьвядомленьне адказнасьці свайго маленечкага паста ператварае яго на ўдарніка. З яго сьпярша не абмінаюць пакпіць, пацьвельваць, але пасьля бяруць за прыклад, ідуць па яго шляху таварышы па рабоце. «Прэміяванае цяпло»—кароценькі адцінак будняў дробнай лінейнай станцыі Цэрахаўка. Машыніст вадакачкі Сіманькоў пачынае скарыстоўваць на апал гарачы шлак, выкінуты з паравозных апальняў, ён ашчаджіць гэты каштоўны апал, з гонарам выконваючы задачы эканоміі апалу, пастаўленую партыяй перад транспартам.

З задачай, пастаўленай у гэтых малюнках,—паказам радавых работнікаў, якія робяць кожны на сваім вучастку няпрыкметную, але карысную і ўдарніцкую работу, сума якіх і дае перамогі ў аздараўленьні транспарту,—тав. Маркоўскі справіўся. Ён даў пукатыя, уражальныя, сьціслыя і пераканаўчыя замалёўкі, любоўна акрэсьліў постаці ўдарнікаў-чыгуначнікаў.

Больш складаную задачу паставіў перад сабой аўтар у вялікім нарысе «Паравоз Оч 4631». Ён наважыўся паказаць у ім паравозьнікаў, якія на працягу двух конкурсаў выявілі бальшавіцкія тэмпы ў рабоце, дабіліся вялізарных дасягненьняў у справе аздараўленьня паравознае гаспадаркі. Перамогі конкурсу склаліся з перамог асобных сцараных брыгад, з перамог асобных паравозаў. Як змагаўся адзін з паравозаў за пяршынства, як працаваў ён у конкурсе—гэта ўзяўся паказаць тав. Маркоўскі. І... не паказаў. Мы бачым з нарысу пэрыяд падрыхтоўкі, абмеркаваньня задач конкурсу, прыняцьце шэфства над паравозам адным з ІТР, пачатак змаганьня,—бачым рад цікавых рысак. І толькі. Разгортваньня спаборніцтва, цяжкасьцяй і перамог на ўсім цягу часу—у нарысе няма. Ён нечакана абрываецца і чытач недаўменна пытаецца: «а якжа паравоз прышоў на фініш конкурсу, у якім стане, якое заняў мейсца ў спаборніцтве як пераняты вопыт брыгад Маркава і Сяргеева. Аўтар на гэта ня даў адказу. Стрэл выявіўся халастым... Каштоўнасьць тэмы, адказнасьць заданьня аўтаравага—змазаны.

У гэтым нарысе адчувальна хадульнасьць, трафарэтнасьць, танны і непаракана ўчы патас. Думкі і пляны абавязкова «роем праляцелі ў галаве» Пэрсонажы гавораць высокім ненатуральным «штылем», а кіраўнікі дэпо паказаны нейкімі дзівацкімі юнакамі што ўсім захапляюцца гатовы з ўсякага выпадку «моцна паціскаць руку». Відочан уплыў, пэўней—простае перайманьне з хужэйшых узораў нарысу, з казённага, надаеднага, які ўжо намазоліў вочы, штампу. Няма натуральнае сьвежасьці свайго—не заштампаванага—зроку на рэчы, зьявы.

На мінус літаратурнай працы (А Зіміёнка) трэба залічыць такія «пэрлы», як «капіроўка»,—«экіпіроўка,» як «мне двойчы вагонаў мне тройчы цягнікоў» (а чаму не ўдвая і ўтрая?) як «абгаварвалі ўмовы конкурсу» («оговаривали»?!). Поўная блытаніна выйшла з словам «путь»: паўсюдь ўжыта «пуць». Тут паарэбна пэўная дыфэрэнцыяцыя: калі па-расійску кажуць «ремонтировали путь», «приняли поезд на второй путь» «опоздал в пути,—дык па беларуску кажуць (а ліптраўшчыкам трэба ведаць і не засьмечваць мову): «рамантавалі шлях», «прынялі цягнік на другую калію», «спазьніўся ў дарозе». Арыентацыя на масавага чытача (не чыгуначніка) патрабавала растлумачыць ўмоўнае азначэньне «ПЖ»—марка гатунку вугольля.

Ул. Маркоўскі не прафэсыянальны пісьменьнік. Ён — інжынэрна-тэхнічны работнік Гомельскага вузла. Кніжка гэтая—у яго першая. Таму нельга даваць суворую ацэнку. Яна ўвогуле ня так дрэнна знаёміць чытача з тым вялікім замаганьнем за тэмпы і якасьць, якое вядуць чыгуначнікі. Але найгалоўнае яе значэньне ў тым, што яна сыгналізуе, па-першае, аб прарыве ў чыгуначнай тэматыцы, якая кліча ўладарна і загадна нашых савецкіх пісьменьнікаў, і па-другое, аб тых сілах, якія ёсьць на самой чыгунцы, і якія павінны быць сьмела і безадкладна прыцягнуты ў літаратуру.

Жадалася-б, каб сыгнал гэты быў пачуты, зразуметы, належна ўспрыняты і меў-бы на сябе варты і зьмястоўны значымасьцю адказ.

Вузкае мейсца ў тэматыцы савецкае літаратуры павінна быць ліквідавана. Ударнік-чыгуначнік патрабуе для сябе заслужанага пачэснага месца ў ёй.

Хв. Шынклер.

М. Модэль

„Замежная калегія“ у ЯДТ

(Аўтар Л. Славін пастаноўшчык Норц, кампозітар Крукаў, мастакі Філіпоўскі і Зэвін)

Трагікамэдыя Льва Славіна напісана на тэму аб тым, як група падпольных бальшавікоў Адэсы пад назвай кампартыі для работы сярод французаў «Замежная калегія», вылучаная абкомам, ... (Рэзюме: асноўная лінія) —

Трагікамэдыя Льва Славіна напісана на тэму аб тым, як група падпольных бальшавікоў Адэсы пад назвай кам партыі для работы сярод фран «Замежная калегія», вылучаная абконускіх інтэрвэнцыяністыцкіх войск, высаджаных у 1919 г. дэсантам у Адэсе, у кароткі тэрмін раскладае экспэдыцыйнае войска, і камандваньнем з-за страты баяздольнасьці яно адклікаецца ў Францыю. «Замежная калегія» гіне ад рук францускіх інтэрвэнтаў.

Вось галоўная сюжэтная лінія п'есы. Іншыя тэмы, закранутыя ў разглядаемым драматургічным творы, ня маюць непасрэднага прызначэньня штурхаць наперад інтрыгу.

Драматургічны твор тав. Славіна, напісан у стылі рэвалюцыйнага раман тызму, пры наяўнасьці рэалістычнай трактоўкі паасобных вобразаў. **Галоўныя зрывы ў п'есе ідуць па лініі перагрузкі дэтэктыўнымі элемэнтамі і за лішняга падкрэсьліваньня «адэскай» экзотыкі і калёрыту.**

Л. Славін не зьяўляецца першым драматургам, які працуе над тэматыкай грамадзянскай вайны. Досыць успомніць «Шторм» Біль-Белацаркоўскага, «Першую конную» Вішнеўскага, «Бронецягнік» Іванова і г. д., каб пацьвердзіць правільнасьць нашае думкі. ЯДзТ у сваёй апошняй рабоце «Партызаны» таксама паставіў п'есу на тэму грамадзянскае вайны.

Адзначаючы ідэйна-мастацкі ўзровень драматургіі СССР за пятнаццаць год (гл. «Литературная газета» № 50 за 1932 год) тав. **Літоўскі** адзначае, што «еще силен трафарет, еще сильны штамп и схема, убоги и однообразны жанры, нивеллированы стили, еще сер и невыразителен язык большинства пьес». Гэта сьцьверджаньне зьяўляецца верным і для шэрагу п'ес, пастаўленых у ЯДзТ. Гэта можна было-б праілюстраваць і на апошніх работах тэатру—«На 62-м вучастку», «Штурм» і «Партызаны».

Прэм'ера ЯДзТ «Замежная калегія» адзначаецца **спробамі** тэатру пасунуцца наперад у справе перамаганьня гэтых хібаў у межах таго жанру, у якім напісана і пастаўлена п'еса. Ідэйная задача. вырашэньне якой паставіў перад сабой драматург, адзначаецца наступным эпіграфам, узятым з твораў Леніна: «...Ёсьць дзьве нацыі ў кожнай сучаснай нацыі—працоўныя і эксплёататары—вось з каго складаецца нацыя».

Аўтар спачатку і да канца трымаецца ідэйнай лініі, якая выяўвана ў эпіграфе. Галоўны герой п'есы бальшавік падпольшчык Броцкі «сапёр» растлумачвае францускім зуавам сутнасьць расійскае рэвалюцыі і прычыны інтэрвэнцыі (сцэнка казармы ў першым акце): «дзесяць французаў уладалі гэтымі кавалкамі вугля (гутарка ідзе аб Донбасе **М. М.**). Гэта быў ня ты, Барбару. І ня ты, Марсіяль. І ня я. І ніхто з вас, якія тут стаяць. Гэта былі зусім іншыя французы. Настолькі іншыя, што, здаецца вы і **яны дзьве розных нацыі** (падкрэсьлена намі **М. М.**). Там быў і барон Рэно і барон Камлер. Там былі тры абшарнікі і пяць банкіраў. Армія шахцёраў зранку да вечара капалася пад зямлёй, каб завод акцыянэраў мог жорці ома ры і развлажаць аб дэмакратыі. Пакуль гэта ім чадаела. І яны скінулі з сябе»...

Зуав Сэлестэн, які прыехаў з інтэрвэнцыяністкай экспэдыцыяй, пры растлумачэньні яму сутнасьці расійскай рэвалюцыі, заяўляе, як-бы зварачаючыся да Расіі. «У вас рэвалюцыя? На здароўе. Сэлестэн тут ня пры чым». Пасьля трохмесячнага прабываньня пад уплывам падпольнага рэвалюцыйнага руху ён у фінальнай сцэне ўжо зварачаецца да сваіх таварышоў, якія адзджаюць у Францыю, з наступнай прамовай: «Вы ведалі Сэлестэна, вясёлага хлопца... Я стаў камуністам... Буду змагацца за рэвалюцыю... Мы ўжо ведаем, **што ёсьць дзьве Францыі!»**

Такім чынам, аўтар, правёўшы частку сваіх асноўных герояў праз шэраг драматычных і камэдыйных калізій, скрыжоўваючых інтрыг, завяршае п'есу ідэяй, якая высунута ў эпіграфе. У гэтым пэўная заслуга аўтара.

Леў Славін скрыжоўвае асноўную лінію з калізіямі, якія адбываюцца на верфі нэгоцыянкі мадам Ксідзіяс. Ідэі, якія кінуў падпольшчык Броцкі ў казармы і Жанна пры распаўсюджваньні лістовак сярод зуаваў, паўста юць апранутыя ў плоць і кроў клясавых канфліктаў, пры першай сустрэчы разьдзелу лейтэнанта Бэнуа з рабочымі на судабудаўнічай верфі Ксідзіяс. У часе **забастоўкі** сувязі, якія ўстаноўлены Броцкім і Жаннай з францускімі зуавамі, яшчэ больш узмацняюцца.

Сцэна ў кафэ «Дарданэлы», якая закачваецца трагічна для «Замежнай калегіі» дзякуючы здрадзе зуава Марсіяля, працягвае нарастаньне драматычных канфліктаў асноўнай фабульнай лініі. І нарэшце непасрэднае сутыканьне з чырвонымі партызанамі канчаткова ўскрывае сутнасьць Вярсальскага міра для францускіх працоўных, апранутых у салдацкія вопраткі, ускрывае ўсю праўдзівасьць бальшавіцкіх ідэй, якія прапагандаваліся «Замежнай калегіяй». «Ярасьцю мас» забіты здраднік Марсіяль, лейтэнант Бэнуа. Пераможцы пад Вэрдэнам сьпешна адклікаюць свае войска ў Францыю.

Асноўным недахопам трагікамэдыі Славіна зьяўляецца вялікая толіка «дэтэктыўных» элемэнтаў, якія выпадаюць з пляну асноўных канфліктаў п'есы. Сюды адносіцца здарэньне з анархістам Фількай і яго бандай. Лёзунг Фількі «дух разбураючы—дух ствараючы»—які ён выкідвае пры ўсіх сваіх учынках,. фальшывы, неарганічны яму. Ён не анархіст, а звычайны бандыт. Ніякіх асаблівых ідэй у Фількі і яго банды няма. Пра Бакуніна, Прудона, як дробнабуржуазных рэвалюцыянерах, ён толькі чуў. Філька крымінальнік-рацыдывіст, узломшчык, нюхальнік какаіну, дазваляе камсамолцы Саньцы **забіваць** Жэню, сына, Ксідзіяса, за праваканцыю толькі тады, калі дазнаецца, што Жэня абманвае Фільку ў часе абрабаваньня Жэнінай маткі. Яго сябры Імерцакі і Татарчук таксама тыповыя кішэньнікі і забойцы.

Аўтар пайшоў па памылковаму шляху, сваім імкненьнем крымінальнай інтрыгай узьняць занімацельнасьць п'есы. У трагікамэдыі зьяўляюцца нерэальнымі многалікія трансфармацыі Броцкага. Мішэль Броцкі ухітраецца быць аднachасова кіраўніком «Замежнай калегіі», «сапёрам», і выхавацам Жэні—Воранавым.

Авантурна-дэтэктыўныя калізіі адбываюцца і з камсамолкай Санькай. Пачынаючы з яе наіўна распрацаванай ідэі ўзрыву францускага штабу і канчаючы іншымі «нязвычайнымі гісторыямі», якія яна перажывае (параненьне, здарэньні ў аптэцы, удзел у абрабаваньні банка Ксідзіяс),—ад усяго гэтага чуецца пах фантастыкі і нат пінкертонаўшчыны.

Непераканальна пабудавана сцэнка ў казарме зуаваў. Апрача зуава Жува, які настроены Рэмаркісцкі, усе іншыя «шчырыя, вясёлыя парыжскія хлопцы», ідэалы якіх віно, дзяўчынкі і цудоўнае неба парыскай радзімы. Узьнікае запытаньне, а як-жа гэтую вясёласьць і безклапотнасьць увязаць з тым, што гэтыя людзі толькі што зьвярнуліся з крывапралітных боек пад Вэрдэнам, стомленыя і зморанныя, аб чым вельмі няўдвухсэнсоўна гаворыць Жув. Тут аўтар пападае у зусім недыялектычныя супярэчнасьці.

Элемэнты спрашчэнства і схематызму, можна прасачыць і на шэрагу іншых прыкладаў. На верфі м-м Ксідзіяс удзельнік «Замежнай калегіі» француженка Жанна Барб'е спрабуе праз Жува ўстанавіць сувязі з разьдзелам францускім войск, якія прыйшлі ахоўваць прадпрыемства ад забастоўшчыкаў. Папрасіўшы ў Жува «цыгарку для францужанкі», Жанна пытае: «Жуф, адэскае неба напамінае наша?»

Жуф адказвае: «Салдат бачыў многа нябёс, але няма неба, якое прыгажэй радзімы». Жанна (доўга ня думаючы) выпальвае: «У пралетарыяту няма радзімы». Такая лёгкая агітацыя вельмі небясьпечна ва ўмовах падпольля і не адпавядае гістарычнай сапраўднасьці. Тут аўтар скочваецца з мастацкага раскрыцьця канфлікту у танную публіцыстыку. П'еса перагружана элемэнтамі буфанады і аперэты: сьпевамі лёгкага жанру, двухсэнсоўнымі куплетамі, частка якіх вельмі нізкага ідэйна-мастацкага гатунку (напрыклад, сьпевы ў «Дарданэлях»). Сцэна ў кафэ «Дарданэлы», дзе аўтар занадта націскае на паказ калёрыту буржуазнай Адэсы, досыць шаблённая. «Разложение» буржуазіі паказана па вельмі старэнькаму ўзору.

Ідэйным зрывам зьяўляецца змазваньне кіруючай ролі бальшавіцкай партыі ў падпольным руху. Справа, зразумела, не ў натуралістычным фатаграфаваньні ,а ў паказе мастацкімі сродкамі ролі партыйнага кіраўніцтва. Арлоўская—старшыня абкому, больш нагадвае ізаляванага ад мас загаворшчыка, чым кіраўніка бальшавіцкага руху. У выніку—стрымаўся неперакональны вобраз.

Сцэна ў аптэцы, якая цалкам пабудавана ў камэдыйна-дэтэктыўным пляне, зусім выпадае з стылю п'есы так сама, як і сцэна абрабаваньня банку Ксідзіяс.

Пастаноўшчык Норд аказаўся ў палоне драматургічнага матар'ялу. Драматургічны матар'ял палкам авалодаў пастаноўшчыкам, а не наадварот. Яго задача, такім чынам, была зьведзена да сцэнічнага раскрыцьця мастацкіх вобразаў і правільнай пабудовы мізан сцэн. У першай рабоце яму павінен быў дапамагчы кампазытар, а ў другой мастакі.

Разгледзім асобна гэтыя два кампанэнты. Масавыя сцэны пачынаюцца з традыцыйнага ўжо заштампованага ў гэтым тэатры прыёму—прахода галерэі тыпаў.

Фінальныя, вельмі важныя, масавыя сцэны па мастацкай пераканальнасьці атрымаліся «нямасавымі». Калі ў «Партызанах» удалося паказаць жывых дзейнічаючых партызанаў і ў шэрагу мейсц досыць тэатральна, дык ў гэтым паказе гэта ня вышла. Паказаны быў камандыр-партызан і то ў досыць спрэчнай трактоўцы. А партызаны прайшлі перад гледачом сьпіной, альбо профілем, статычнымі бязьдзейнымі фігурамі. [illegible] і ў «францускіх» сцэнах. Больш здавальняюча пабудаваны масавыя сцэны на верфі пры спатканьні францусаў з рабочымі, але тут большасьць дзейных асоб аказалася ў ролі наглядальнікаў, асабліва тыя, якія знаходзяцца на верхніх частках канструкцыі. Акторы ў масавых сцэнах абязьлічаны. Пастаноўшчык масавай сцэны як сьлед не распрацаваў і не мізансцэніраваў.

Што датычыць раскрыцьця паасобных вобразаў, дык узровень акторскага выкананьня досыць відавочна сьведчаць аб невыстарчальнасьці рэжысэрскай працы над вобразамі, і на жаль і самых актораў. Рэжысэр не правёў з акторамі грунтоўнай працы па стварэньню псыхалёгічнага малюнку вобразаў і ўзбраеньню кожнага па асобку ўласьцівымі вобразу гэстамі, інтанацыямі, мімікай у агульным рытме ўсяго паказу.

Дарэчы і аб афармленьні. Афармленьне сцэны пакідае нездавальняючае ўражаньне. Статычнасьць і грамоздкасьць канструкцый, разнастыльнасьць—асноўныя хібы афармленьня. Канструкцыі мала прыстасаваны для разгортваньня масавых мізансцэн і дзеля гэтага яна часта служыць толькі фонам для дзеі. Нявырашаньне задачы афармленьня порта мастакамі, мусіць зьяўляецца прычынай адсутнасьці ў пастаноўкі фіналу, які ў аўтара дадзены. Больш-менш стыльнымі і гістарычнымі зьяўляюцца гарнітуры і грымы францускай экспэдыцыі.

Музыка, напісаная Крукавым, не знаходзіцца на патрэбнай вышыні. Дзьве тэмы дадзены кампазытарам: гібель і разлажэньне буржуазіі—першая тэма і рэвалюцыйная тэма—варыяцыі марсельезы і рэвалюцыйных сьпеваў («Варшавянка» і інш.). Палітра музычных фарбаў другой, вядучай, тэмы кампазытарам Крукавым, нажаль, не распрацавана. Музыка да дывэртысмэнту ў кафэ «Дарданэлы» надзвычайна экзотычная і насычаная эротыкай. Дарэчы гэтая сцэнка пастаноўшчыкам без пачуцьця мер раздута.

Зараз аб апошнім і важнейшым—акторскім выкананьні.

Акторка Вольпіна ў ролі мадам Ксідзіас сакавіта, колёрытна і сацыяльна-загострана (асабліва на верфі). Яе ўпэўненыя грубыя інтанацыі гучаць пераканаўча, гэсты дакладна разьлічаны. Акторка вядзе ролю без надворнай лютасьці і гістарычнасьці і гэтым самым у значнай ступені пазбаўляецца ад штампу. Да хібаў акторкі трэба аднесьці некаторую скованасьць рухаў, якая ўласьціва наогул Вольпінай.

Актор Рудштэйн — (Броцкі) вядзе вобраз на надворным патосе, не расчыняючы псыхалёгічных матываў, паводзін вобразу. Гэсты, рухі і міміка як у вопытнага майстра сцэны. Але гэта справы ня вырашае. Ён застаецца ідэйна не паглыбленым. Вобраз не хвалюе аўдыторыю нават у адказнейшы момант—у турме перад растрэлам. **Сэлестэн** (Моін) грае на працягу ўсяго паказу ідэю аўтара пераважна ў камэдыйным пляне «вясёлага бясклопатнага парыскага хлопца», і таму не дахо дзіць да гледача яго перарастаньне ў сьвядомага рэвалюцыянэра.

Рэмаркізм моцна адчуваецца ў Лімона, які выконвае ролю Жува. Актор Лімон на гэтай ролі прадэманстраваў пэўны рост у прыватнасьці і таму, што ён скінуў з сябе штамп буфанады.

Актор Сокал спрабуе апраўдаць сваго Марсіяля, здрадніка, жывотным страхам, перад сьмерцю, і свой вобраз ён расчыняе ў біялёгічным пляне, падкрэсьліваючы рысы фаталёгізму, але ў гэтым пляне досыць пераканаўча.

Найбольш складаная задача была пастаўлена перад Трэпелем (Жэня). Іграць філёзофію заката клясы праз тыповы характар—вобраз досыць цяжкая рэч, асабліва тады, калі гэта філёзофія ў аўтара перасыпана значнай доляй прыгодніцтва, таннай інтрыгай і занімацельнасьцю, што зьніжае ідэйную мэтаімкнёнасьць аўтара. Трэпэль мабілізуе ўсе свае, дарэчы, немалыя здольнасьці для вырашэньня пастаўленай задачы. Ідэйныя супярэчнасьці свайго вобразу Трэпель імкнецца расчыніць сваім багатым сцэнічным тэмпэрамантам, глыбокімі эмоцыямі, уменьнем пераплятаць трагэдыйныя і камэдыйныя рысы ў вобразе.

Абаяльна, цёпла і сцэнічна праўдзіва грае Роззнфэльд—Імерцакі, асабліва ў сцэны спатканьня з францускім паклоньнікам. Актор мае, бясспрэчна, значныя мастацкія магчымасьці ў межах акрэсьленага дыяпазону вобразаў. Актор Рывін, граючы бандыта Фільку, ідэалізуе яго. Такая няправільная трактоўка не адмаўляе, а сьцьвярджае вобраз. Выканаўцы Ямпольскі (палкоўнік), Дрэйзіна (Санька) ня ўзьняліся вышэй сярэдняга ўзроўню акторскага выкананьня ў гэтым паказе. Слабая Жанна Барб'е—акторка Алескер. У акторкі не хапае сцэнічнага тэмпэраманту і, апрача гэтага, яна зусім нявыстарчальна ўладае тэхнолёгіяй акторскага майстэрства.

Спэктакль пакідае ўражаньне недапрацаванасьці.

Тэатр павінен улічыць яшчэ адзін урок з гэтага паказу і ўзмацніць увагу да якасьці рэпэртуару, якасьці мастацкае работы і, у першую чаргу, узмацніць працу па ўзьняцьцю акторскага майстэрства ў калектыве. Тэатр павінен пашырыць дыяпазон жанраў, над якімі ён працуе. І ў гэтым кірунку мы цалкам вітаем уключэньне ў рэпэртуар тэатру камэдый Шэкспіра—«Віндзорскія прказьніцы» і Шолом Алэйхема—«Клад».

Чарга за арыгінальнай савецкай камэдыяй.

Адрас рэдакцыі:
Менск, Савецкая 68, Дом пісьменьніка, 2-гі паверх.
Адрас выдавецтва:
Менск, Савецкая 59, ДзВБ
Прыём у рэдакцыі:
рэдактар—па пятых ліках кожнага м-ца з 12 да 2-х гадзін;
загадчык рэдакцыі—штодня з 2-х да 4-х;
адказны сакратар — штодня з 12 да 3-х
Выходныя дні:
3, 8, 13, 18, 23, 28.
Рукапісы не зварачаюцца.

Адказны радактар Х. ДУНЕЦ

РЭДКАЛЕГІЯ: А. Александровіч, Ахрэмчык, В. Вольскі, Галкін, І. Гурскі, Х. Дунец, М. Лынькоў, Модэль, С. Нортман, М. Рафальскі, А. Рымашэўскі, І. Харык, К. Чорны.

Выдае Дзяржаўнае Выдавецтва Беларусі.

ЗАПОМНІЦЕ:

Рэдакцыя газэты «Літаратура і мастацтва» 8 сьнежня а 6-ай гадзіне ўвечары склікае ў Доме Пісьменьніка (Савецкая 68)

рэдакцыйную нараду

з наступнай абвесткай дню:

1. **Пра работу газэты (т. ДУНЕЦ)**
2. **Пра пленум МРТО (т. РАФАЛЬСКІ)**

Запрашаюцца: пісьменьнікі, крытыкі, літаратуразнаўцы, артысты, мастакі і актыў рабочых літгурткоў. Прысутнасьць членаў рэдкалегіі абавязкова.

Менск, друкарня імя Ст[illegible]

Галоўлітбел № 618—А.